

Monitor

kunstenaars en

afgestudeerden aan

creatieve

opleidingen

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Monitor
kunstenaars en
afgestudeerden aan
creatieve
opleidingen

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
-	Nihil
-	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2013-2014	2013 tot en met 2014
2013/2014	Het gemiddelde over de jaren 2013 tot en met 2014
2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2013 en eindigend in 2014
2011/'12-2013/'14	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2011/'12 tot en met 2013/'14

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Centraal Bureau voor de Statistiek, Grafimedia
Ontwerp: Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

verkoop@cbs.nl
Fax 045 570 62 68

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2014.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting 4

1. Inleiding 6

- 1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek 7
- 1.2 Opzet van het onderzoek 8
- 1.3 Indeling van het rapport 10

2. Opleiding tot kunstenaar 12

- 2.1 Inleiding 13
- 2.2 Afgestudeerden aan creatieve opleidingen 13
- 2.3 Opleiding en beroep 17

3. De kunstenaarspopulatie beschreven 21

- 3.1 Inleiding 22
- 3.2 Kunstenaars op de arbeidsmarkt 22
- 3.3 Kunstenaarsberoepen 23
- 3.4 Persoonskenmerken van kunstenaars 25

4. Kunstenaars en de arbeidsmarkt 27

- 4.1 Inleiding 28
- 4.2 De eerste jaren op de arbeidsmarkt 28
- 4.3 Arbeidsmarktpositie kunstenaars 31

5. Inkomen en inkomensondersteuning 33

- 5.1 Inleiding 34
- 5.2 Inkomen van afgestudeerden aan creatieve opleidingen 34
- 5.3 Uitkeringsafhankelijkheid van afgestudeerden aan creatieve opleidingen 36
- 5.4 Inkomen van kunstenaars 38
- 5.5 Uitkeringsafhankelijkheid van kunstenaars 40

6. Beschrijving van het onderzoek 41

- 6.1 Inleiding 42
- 6.2 Onderzoekopzet kunstenaars 42
- 6.3 Onderzoekopzet afgestudeerden aan een creatieve opleiding 48

Bijlagen 52

- Literatuur 65
- Begrippen 66
- Afkortingen 69
- Medewerkers 70
- Centrum voor Beleidsstatistiek 71

Samenvatting

Achtergrond

Wie werken er in Nederland als kunstenaar? En waar komen studenten met een creatieve opleiding terecht nadat ze hun opleiding hebben afgerond? In 2011 heeft het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS-CvB) in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) het rapport 'Kunstenaars in breder perspectief'¹⁾ gepubliceerd waarin deze vragen werden beantwoord. Om langjarige ontwikkelingen op het gebied van kunstenaars en creatieve opleidingen te kunnen volgen, heeft het ministerie van OCW gevraagd om een actualisatie van dit onderzoek.

Dit rapport beschrijft ontwikkelingen binnen de kunstenaarsberoepen in de jaren 2004-2006, 2007-2009 en 2010-2012. Voor afgestudeerden aan creatieve opleidingen is de periode 1994-2010 onderzocht. Dit betekent dat de gevolgen van enkele recente ontwikkelingen nog niet in dit rapport of de bijbehorende tabellenset zijn terug te vinden, zoals het Sectorplan voor de kunstonderwijs, de afschaffing van de WWIK en de bezuinigingen op kunst en cultuur.

Dit rapport beschrijft twee verschillende facetten van kunstenaars. Ten eerste de creatieve opleidingen in het middelbaar en hoger beroepsonderwijs die opleiden tot het kunstenaarsberoep. Ten tweede de arbeidsmarktpositie van werkenden met het beroep kunstenaar. Deze twee facetten zijn als aparte onderzoeken opgezet met elk hun eigen bronnen, populaties en afbakeningen. Het onderzoek naar de creatieve opleidingen is gebaseerd op onderwijsregistraties in het mbo en hoger onderwijs. Het onderzoek naar kunstenaars is gebaseerd op de Enquête Beroepsbevolking waarbij personen zelf aangeven wat hun beroep is. In dit rapport worden deze twee invalshoeken zoveel mogelijk in samenhang met elkaar beschreven.

Opleiding

Het aantal afgestudeerden aan creatieve mbo- en hbo-opleidingen groeit in de periode 1994-2010 mee met het totaal aantal afgestudeerden in het middelbaar en hoger onderwijs. De groei van de creatieve opleidingen vinden we in het hbo bij de opleidingen op het gebied van creatieve industrie techniek en creatieve industrie economie en bij de mbo-opleidingen in de richting media en vormgeving.

Het is niet noodzakelijk om een kunstopleiding gevolgd te hebben om kunstenaar te worden. In de periode 2010-2012 heeft bijna 40 procent van de kunstenaars geen kunstopleiding gevolgd.

Ongeveer een kwart van de werkzame personen met een kunstopleiding is kunstenaar van beroep. Nog eens ruim 10 procent werkt in een creatief beroep, maar is geen kunstenaar. Kunstenaars zijn hierin niet uniek. Wanneer we kijken naar andere beroepsgroepen, zien we een wisselend beeld in het aandeel opgeleiden dat door is gestroomd naar het bijbehorende beroep.

¹⁾ Schreven, L. en Rijk, A. de, Kunstenaars in breder perspectief (CBS, Den Haag/Heerlen 2011).

Arbeidsmarkt

Er zijn in de periode 2010–2012 gemiddeld 119 duizend kunstenaars in Nederland. Tussen de perioden 2004–2006 en 2010–2012 zien we een toename van het aantal kunstenaars met een ontwerpend beroep. Hierdoor groeit ook de totale kunstenaarspopulatie.

Het aandeel kunstenaars dat werkt als zelfstandige in de eerste werkkring, ligt al jaren op zo'n 60 procent. Wel stijgt het aandeel zelfstandigen in de tweede werkkring van 36 procent in de periode 2004–2006 naar 44 procent in 2010–2012.

Afgestudeerden aan creatieve opleidingen werken vaker als zelfstandige dan andere afgestudeerden. Bij het volgen van de hbo-cohorten in de tijd valt op dat de grootste arbeidsmarktveranderingen plaatsvinden in de periode direct na het afstuderen. Na zo'n 5 tot 10 jaar is de situatie gestabiliseerd en zien we alleen nog kleine veranderingen in bijvoorbeeld het percentage zelfstandigen.

Een groot deel van de afgestudeerden aan een creatieve mbo- of hbo-opleiding werkt in de creatieve industrie. Voor de hbo'ers uit het cohort 2010 die als zelfstandige zijn gaan werken, ligt het aandeel in het jaar na afstuderen op ruim 80 procent, tegenover ruim 40 procent onder alle afgestudeerde hoger opgeleiden. Onder creatieve hbo'ers die als werknemer aan de slag gaan, werkt een jaar na afstuderen bijna 30 procent in de creatieve industrie, tegenover minder dan 10 procent onder alle afgestudeerde hoger opgeleiden. Van de mbo'ers die in 2010 afgestudeerd zijn aan een creatieve opleiding, werkt bijna 80 procent van de zelfstandigen en zo'n 20 procent van de werknemers in de creatieve industrie. Onder alle mbo-afgestudeerden is dit respectievelijk zo'n 10 en 3 procent.

Hoewel kunstenaars niet hoeven te werken bij een bedrijf dat behoort tot de creatieve industrie, is de meerderheid wel in deze sector te vinden. In de periode 2010–2012 is 62 procent van de kunstenaars werkzaam in de creatieve industrie (in de eerste werkkring). Van de kunstenaars met een beeldend of uitvoerend beroep is zelfs rond de 80 procent werkzaam in de creatieve industrie. Kunstenaars met een ontwerpend beroep werken het vaakst in sectoren buiten de creatieve industrie. Dit kunnen bijvoorbeeld personen zijn die als ontwerper in de auto-industrie of in de elektrotechnische industrie werken.

Inkomen en uitkeringen

We zien ook dat kunstenaars vaker meerdere werkkringen combineren dan andere werkenden. Het hebben van meerdere werkkringen lijkt nodig om voldoende inkomsten te genereren. Kunstenaars hebben vaker dan gemiddeld een laag inkomen, maar maken niet vaker deel uit van een huishouden met een laag besteedbaar inkomen dan andere werkenden. Kunstenaars doen vaker een beroep op uitkeringen. Creatieve afgestudeerden aan het hbo maken vooral in de eerste jaren gebruik van de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars (WWIK).

1.

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

Wie werken er in Nederland als kunstenaar? Werken ze vooral in de creatieve industrie? Hebben kunstenaars een kunstopleiding gevolgd? Waar werken ze en wat verdienen ze? En waar komen studenten met een creatieve opleiding terecht nadat ze hun opleiding hebben afgerond?

In 2011 heeft het Centrum voor Beleidsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS-CvB) in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) het rapport 'Kunstenaars in breder perspectief' gepubliceerd waarin deze vragen werden beantwoord. Om langjarige ontwikkelingen op het gebied van kunstenaars en creatieve opleidingen te kunnen volgen, heeft het ministerie van OCW gevraagd om een actualisatie van het onderzoek uit 2011 met de meest recente cijfers.

In het huidige onderzoek hebben we zo veel mogelijk aangesloten op de afbakening, methode en definities uit het vorige 'Kunstenaars in breder perspectief' onderzoek en het onderzoek 'Kunstenaars in Nederland'¹⁾ uit 2007. In verband met wijzigingen in de statistische bronbestanden die het CBS gebruikt was dit echter niet altijd mogelijk. Zo is onder andere de afbakening van de kunstenaars, creatieve beroepen en creatieve opleidingen opnieuw vastgesteld vanwege de overgang op de internationale classificaties van beroepen en opleidingen. De begeleidingscommissie van dit onderzoek, bestaande uit vertegenwoordigers van het ministerie van OCW (Robert Oosterhuis, Carlien Schrijvershof, Daniëlle Cozijnsen, Trinh Ngo), de Raad voor Cultuur (Egidio Memeo), Vereniging Hogescholen (Audrey Zimmerman), Netwerken kunstonderwijs (Fons Schneiderberg) en zelfstandig onderzoeker Berend Jan Langenberg, heeft hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. Meer over de wijzigingen ten opzichte van het vorige onderzoek is terug te vinden in de technische toelichting verderop in dit rapport (hoofdstuk 6). Door deze veranderingen kunnen de uitkomsten afwijken van de uitkomsten uit het vorige rapport uit 2011. Wel hebben we in het huidige onderzoek de wijzigingen zoveel mogelijk doorgevoerd voor alle verslagjaren waardoor de cijfers tussen de verschillende jaren wel vergelijkbaar zijn.

Recente ontwikkelingen in de wereld van kunst en cultuur

Dit rapport beschrijft ontwikkelingen binnen de kunstenaarsberoepen tot en met 2012. Voor afgestudeerden aan creatieve opleidingen is de periode 1994–2011 onderzocht. Dit betekent dat de resultaten van enkele belangrijke ontwikkelingen nog niet in dit rapport of de bijbehorende tabellenset zijn terug te vinden. Enkele voorbeelden:

- **Sectorplan hbo kunstonderwijs 2012–2016. De hogescholen met kunstonderwijs hebben in 2011 met elkaar een Sectorplan voor het kunstvakonderwijs gemaakt. Daarin hebben zij met de minister van OCW afspraken gemaakt over de reductie van het aantal studenten bij bepaalde bachelor opleidingen. Tegelijkertijd is de afspraak gemaakt dat de hogescholen versterkt inzetten op de kwaliteit van het kunstonderwijs. Cijfers van de Vereniging Hogescholen laten zien dat het aantal kunststudenten vanaf 2011 afneemt.**

¹⁾ Jenje-Heijdel, W. en Ter Haar, D., *Kunstenaars in Nederland* (CBS, Den Haag/Heerlen 2007).

- **Afschaffing van de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars (WWIK) per 1 januari 2012.** De WWIK had als doel kunstenaars met onvoldoende middelen van bestaan te ondersteunen bij het (weer) opbouwen van een renderende, al dan niet gemengde beroepspraktijk. Kunstenaars die voldeden aan de criteria, konden binnen een periode van 10 jaar maximaal 4 jaar lang een dergelijke uitkering aanvragen. Vanaf 1 januari 2012 (met een overgangperiode tot 1 juli 2012) zijn kunstenaars die zichzelf niet van voldoende inkomen kunnen voorzien, aangewezen op de Wet Werk en Bijstand (WWB).
  - **Bezuinigingen op kunst en cultuur vanaf 1 januari 2013.** Er is minder geld beschikbaar aan subsidies voor kunst en cultuur. Van culturele instellingen wordt verwacht dat zij zich nog meer op ondernemerschap richten. Zij moeten zorgen voor meer eigen inkomsten en de band met het publiek versterken.
-

1.2 Opzet van het onderzoek

De basis voor dit onderzoek zijn twee verschillende populaties: de afgestudeerden aan creatieve opleidingen en personen met een beroep als kunstenaar ('kunstenaars'). Hieronder lichten we kort beide populaties toe.

Afgestudeerden aan creatieve opleidingen (cohortonderzoek)

Dit zijn alle studenten die in 1994, 1998, 2002, 2006 of 2010 zijn afgestudeerd aan een creatieve opleiding in het hoger beroepsonderwijs (hbo) of in 2006 of 2010 zijn afgestudeerd aan een creatieve opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). In verband met de beschikbaarheid van registratiegegevens bij het CBS zijn slechts twee mbo-cohorten. In de resultatenbeschrijving in hoofdstuk 2 tot en met 5 ligt daarom de focus op de hbo-afgestudeerden en worden de mbo-afgestudeerden beknopter beschreven. Naast kenmerken op het moment van afstuderen is van deze afgestudeerden op vier peilmomenten na het behalen van het diploma (ultimo 2003, 2007, 2009 en 2011) bepaald wat hun arbeidsmarktpositie, inkomen, vermogen en verblijfplaats is. In de resultatenbeschrijving vergelijken we de afgestudeerden aan creatieve opleidingen met alle afgestudeerden aan het hoger onderwijs in datzelfde jaar.

Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd op basis van integrale informatie afkomstig van verschillende registraties die het CBS beschikbaar heeft. Op deze manier konden we uiteindelijk voor zeven verschillende afstudeercohorten bekijken wat hun arbeidsmarktsituatie was variërend van 1 tot 17 jaar na hun afstuderen. Zie ook onderstaand schema voor een overzicht van de cohorten en peilmomenten.

1.2.1 Schema afstudeercohorten en peilmomenten

	Peilmomenten aantal jaren na afstuderen								
	1 jaar	3 jaar	5 jaar	7 jaar	9 jaar	11 jaar	13 jaar	15 jaar	17 jaar
Afstudeercohort									
Afstudeercohort 1994 (ho)					2003		2007	2009	2011
Afstudeercohort 1998 (ho)			2003		2007	2009	2011		
Afstudeercohort 2002 (ho)	2003		2007	2009	2011				
Afstudeercohort 2006 (mbo + ho)	2007	2009	2011						
Afstudeercohort 2010 (mbo + ho)	2009								

Bron: CBS, Cohorten.

Kunstenaars (EBB-onderzoek)

Dit zijn alle personen die in perioden 2004–2006, 2007–2009 of 2010–2012 werkzaam zijn als kunstenaar voor minimaal 1 uur per week. De basis hiervoor is de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De onderzoekspopulatie van de EBB bestaat uit personen die op het moment van de enquêtering tussen de 15 en 65 jaar oud waren, en op dat moment woonachtig waren in Nederland. Binnen deze populatie zijn kunstenaars afgebakend op grond van het beroep dat zij uitoefenen in hun eerste werkring.

We vergelijken de uitkomsten voor de kunstenaars met een aantal referentiegroepen. Ten eerste vergelijken we de kunstenaars met een groep van overige creatieve beroepen. Dit zijn beroepen zoals stedenbouwkundigen, journalisten en chef-koks, die wel een creatieve component bevatten, maar waarbij die creatieve component minder prominent aanwezig is dan bij de kunstenaarsberoepen. Daarnaast vergelijken we de kunstenaars met alle werkenden en met de werkenden op een hoog vaardigheidsniveau. Alle kunstenaarsberoepen behoren tot de beroepen met een hoog vaardigheidsniveau, waardoor het zinvol is om de arbeidsmarkt- en inkomenssituatie te vergelijken met werkenden op hetzelfde vaardigheidsniveau. Waar het gaat om de doorstroom van kunstopleidingen naar het kunstenaarsberoep, vergelijken we dit met de doorstroom van een aantal andere opleidingen en beroepsgroepen: de artsen, leraren, juristen en financieel specialisten.

De EBB is een steekproef waardoor de uitkomsten een onzekerheidsmarge hebben. Om deze zoveel mogelijk te beperken hebben we telkens drie verslagjaren van de EBB samengenomen en zo een driejaarsgemiddelde berekend. Om de leesbaarheid van de tekst in de resultatenbeschrijving te vergroten, zullen we de periode 2004 tot en met 2006 aanduiden als het jaar 2005, de periode 2007 tot en met 2009 als het jaar 2008 en 2010 tot en met 2012 als het jaar 2011. Wanneer in de volgende hoofdstukken uitkomsten worden gepresenteerd over kunstenaars in 2011, betreft het hier dus een driejaarsgemiddelde over de periode 2010 tot en met 2012.

Naast informatie uit de EBB zelf zijn ook nog extra data over uitkeringen, inkomen en vermogen vanuit andere CBS-registraties gebruikt voor dit deel van het onderzoek.

Afbakening

Welke opleidingen tot de creatieve opleidingen worden gerekend en welke beroepen tot de kunstenaars behoren is vastgesteld in overleg met het ministerie van OCW en de begeleidingscommissie. Dit gebeurde onder meer aan de hand van het advies van de commissie Dijkgraaf²⁾ en inzichten vanuit eerder onderzoek. Daarnaast is voor zowel de afstudeercohorten als de kunstenaars bekeken of ze werkzaam waren in de creatieve industrie.

Een uitgebreide toelichting op de opzet van het onderzoek en de afbakening van de creatieve opleidingen, beroepen en sectoren is terug te vinden in hoofdstuk 6.

Belangrijk bij het lezen van het rapport

De uitkomsten in dit rapport zijn samengesteld op basis van bestaande registraties en enquêtes die beschikbaar zijn bij het CBS. Op deze manier was het mogelijk om zonder extra informatie uit te vragen veel over de kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve mbo- en hbo-opleidingen te weten te komen. Deze onderzoeksopzet heeft wel een aantal aandachtspunten waarmee bij het lezen van het rapport rekening dient te worden gehouden:

- **Het onderzoek heeft een nationale focus. We hebben informatie over studenten aan Nederlandse creatieve opleidingen en kunstenaars die in Nederland woonachtig zijn. Zo weten we bijvoorbeeld niet wat er met creatieve studenten gebeurt als zij emigreren na het afstuderen.**
- **Vergelijkbaarheid onderzoekspopulaties. In dit rapport beschrijven we verschillende populaties (kunstenaars, afgestudeerden aan creatieve opleidingen, personen werkzaam in de creatieve industrie). Elke populatie heeft betrekking op een deel van de culturele sector en de populaties kunnen elkaar deels overlappen. Zo kunnen personen die werkzaam zijn als kunstenaar een creatieve opleiding hebben gevolgd, maar hoeft dat niet het geval te zijn. Niet iedereen die werkzaam is in de creatieve industrie hoeft ook een kunstenaar te zijn. Om dit scherp te houden, zijn door het rapport heen kaders geplaatst waar deze populaties nog een keer worden toegelicht.**

1.3 Indeling van het rapport

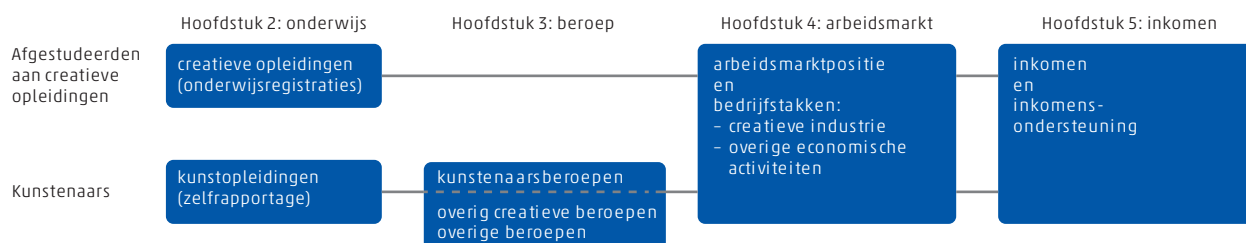
Dit rapport beschrijft de belangrijkste en meest interessante uitkomsten van het onderzoek. De opzet is zo gekozen dat het de loopbaan van kunstenaars, personen met een creatief beroep en afgestudeerden van creatieve mbo- en hbo-opleidingen volgt vanaf het afstuderen tot en met het betreden van en de verdere ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. In hoofdstuk 2 beginnen we met een beschrijving van de personen die

²⁾ R. Dijkgraaf, Onderscheiden, verbinden, vernieuwen. De toekomst van het kunstonderwijs. Advies van de commissie-Dijkgraaf voor een sectorplan kunstonderwijs (mei 2010).

afstuderen aan creatieve opleidingen in het mbo en hbo. Ook komt hier de doorstroom naar de arbeidsmarkt aan bod: waar komen afgestudeerden van kunstopleidingen terecht en wat voor opleiding hebben kunstenaars gevolgd? Hoofdstuk 3 gaat specifiek in op kenmerken zoals leeftijd en geslacht van de groeiende groep kunstenaars die in ons land werkt. In hoofdstuk 4 beschrijven we de veranderende positie van recent afgestudeerden met een creatieve opleiding op de arbeidsmarkt. Vervolgens gaan we in op de arbeidsmarktpositie van kunstenaars in het bijzonder. Hoofdstuk 5, tot slot, geeft voor kunstenaars en afgestudeerde creatieve studenten een beeld van het inkomen en de eventuele afhankelijkheid van een uitkering.

Beide onderzoekspopulaties (afgestudeerden aan creatieve opleidingen en de kunstenaars) komen dus in vrijwel alle hoofdstukken van het rapport terug. In onderstaand overzicht is nog eens schematisch weergegeven hoe de opzet van het rapport eruit ziet.

1.3.1 Schema opzet rapport

Naast een resultatenbeschrijving bevat dit rapport ook een technische toelichting. In hoofdstuk 6 lichten we uitgebreid de gehanteerde methode, afbakening en definities van het onderzoek toe. Daarbij wordt ook ingegaan op de belangrijkste veranderingen ten opzichte van het vorige kunstenaarsonderzoek uit 2011 en relatie tot ander onderzoek.

De uitgebreide tabellenset met alle uitkomsten die ten grondslag liggen aan dit rapport is apart beschikbaar.³⁾

³⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek. *Tabellenset Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen* (CBS, Den Haag/Heerlen, december 2014).

2.

Opleiding

tot kunstenaar

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft opleidingen die kunnen leiden tot het kunstenaarsberoep. Daarvoor wordt in paragraaf 2.2 eerst gekeken naar de personen die in 1994, 1998, 2002, 2006 en 2010 een diploma aan een creatieve hbo-opleiding in Nederland hebben behaald. Deze zogenaamde afstudeercohorten worden op verschillende peilmomenten na het afstuderen bekeken (ultimo 2003, 2007, 2009 en 2011). Daarbij vergelijken we de personen die een creatieve hbo-opleiding hebben afgerond met de totale groep afgestudeerden in het hoger onderwijs. Iets vergelijkbaars doen we vervolgens voor de personen die in 2006 en 2010 een diploma aan een creatieve mbo-opleiding in Nederland hebben behaald.

Creatieve opleidingen

Om creatieve opleidingen van afgestudeerden af te bakenen baseren we ons in dit onderzoek op de registraties van het middelbaar en hoger onderwijs (CREBO en CROHO). Zie bijlage 1 voor een overzicht van de opleidingen die tot de creatieve hbo-studies worden gerekend en bijlage 2 voor de creatieve mbo-opleidingen. Onder de creatieve opleidingen bevinden zich geen wetenschappelijke opleidingen. De hbo-afgestudeerden worden in dit rapport wel vergeleken met alle hbo- en wo-afgestudeerden.

In paragraaf 2.3 richten we ons op de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Welk deel van de kunststudenten gaat aan de slag als kunstenaar? Hoeveel kunstenaars hebben daadwerkelijk een kunstopleiding genoten?

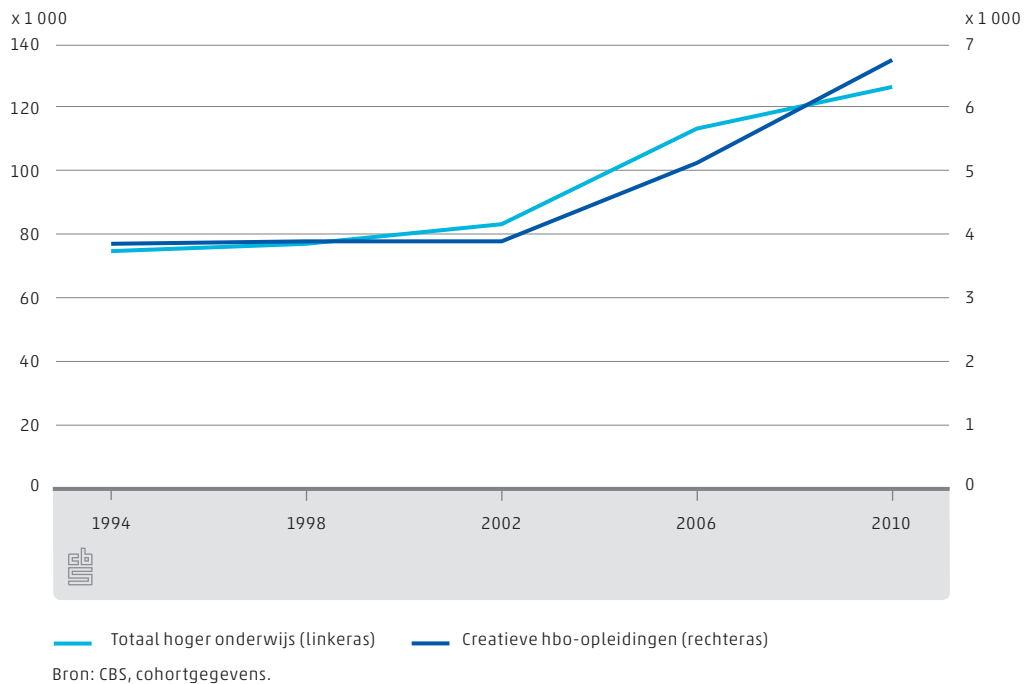
2.2 Afgestudeerden aan creatieve opleidingen

Afgestudeerden aan creatieve hbo-opleidingen

In 1994, 1998 en 2002 hebben ieder jaar zo'n 75 tot 80 duizend studenten hun diploma in het hoger onderwijs behaald. Na invoering van de bachelor- en masterstructuur vertoont het aantal afgestudeerden een forse toename: in 2006 ging het om ruim 110 duizend studenten en in 2010 om ruim 125 duizend studenten. De verklaring voor deze toename is vooral dat studenten in het wetenschappelijk onderwijs nu vaak twee keer afstuderen: de eerste keer voor een bachelor opleiding en de tweede keer voor de masteropleiding. Eerder kwam alleen het doctoraaldiploma terug in de statistiek.

In het hoger onderwijs bleef het aandeel afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding nagenoeg gelijk (5 procent). In 1994 betekende dit nog geen 4 duizend studenten, in 2010 bijna 7 duizend. De invoering van de bachelor- en masterstructuur had vrijwel geen invloed op deze uitkomsten, omdat maar weinig hbo'ers na afronding van de bachelor opleiding zijn of haar opleiding vervolgt met een hbo-master.

2.2.1 Afgestudeerden in het hoger onderwijs

5% van afgestudeerden
in ho is creatief opgeleid

Groei creatieve hbo-opleidingen door creatieve industrie-opleidingen

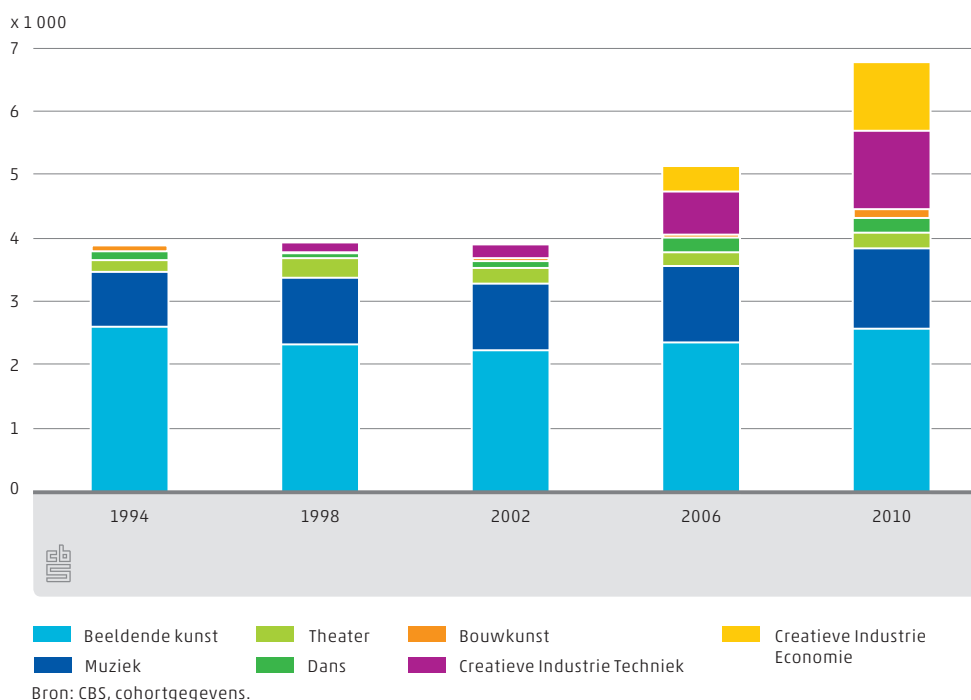
De groei van het aantal afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding komt bijna volledig voor rekening van de studierichtingen Creatieve industrie techniek en Creatieve industrie economie. In het cluster van Creatieve industrie techniek zijn er tussen 1994 en 2010 opleidingen bijgekomen als industrieel product ontwerpen, mediatechnologie, engineering and design, game architecture and design. Binnen het cluster Creatieve industrie economie zijn er de opleidingen media, informatie en communicatie en media design communication bijgekomen.

Binnen de overige creatieve hbo-opleidingen studeren in alle cohorten tussen 1994 en 2010 jaarlijks om en nabij 4 duizend studenten af. De meeste studenten die een van deze creatieve hbo-opleiding afronden, studeren af in de beeldende kunst. Deze categorie is erg breed en bevat hbo-opleidingen op het terrein van bijvoorbeeld film, fotografie en modevormgeving, creatieve therapie of docent beeldende kunst en vormgeving.

Daarnaast studeert een groot aandeel af in de muziek, terwijl de opleidingen dans, theater en bouwkunst relatief weinig afgestudeerden leveren.

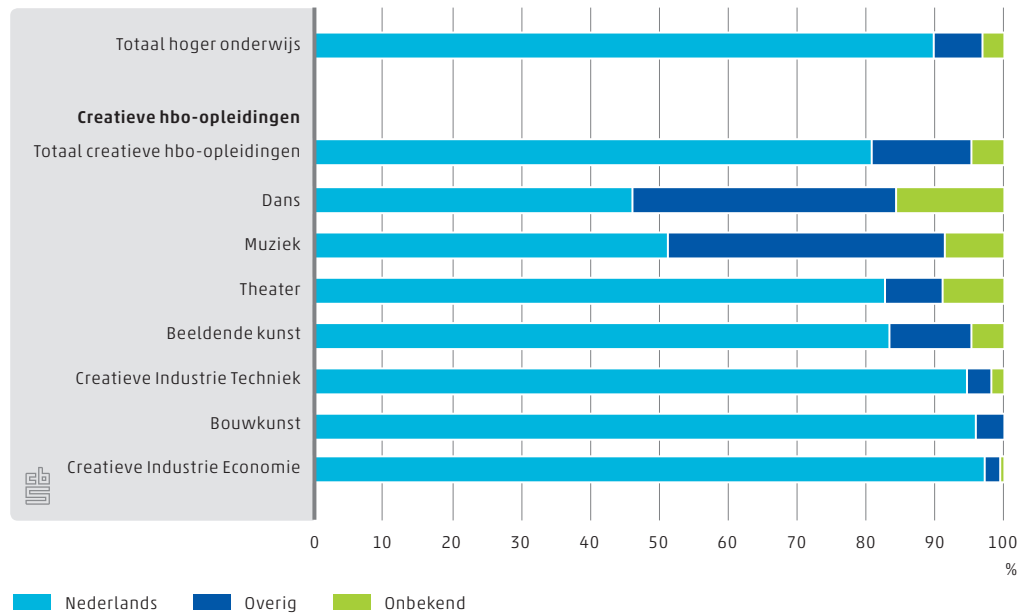
2.2.2 Afgestudeerden aan creatieve hbo-opleidingen naar richting

Vooraf dans- en muziekopleidingen trekken buitenlands talent aan

Binnen de creatieve hbo-opleidingen studeren ongeveer twee keer zoveel studenten af met de niet-Nederlandse nationaliteit als gemiddeld binnen het hoger onderwijs. Voor een belangrijk deel zijn dit studenten die gestudeerd hebben aan muziek- en dansopleidingen. In 2010 had ongeveer de helft van de afgestudeerden aan muziek- en dansopleidingen een andere nationaliteit dan de Nederlandse. Een deel van deze afstudeerders zal na het afstuderen naar het buitenland vertrekken. Dit geldt overigens ook voor een deel van de Nederlandse afstudeerders aan deze opleidingen. Het beroepenveld waarin veel van deze afstudeerders terecht komen is zeer internationaal van aard. Wanneer afstudeerders naar het buitenland vertrekken, is hun arbeidsmarktpositie in deze onderzoeksopzet niet meer te volgen. Anderzijds zijn er ook Nederlanders die een creatieve opleiding in het buitenland volgen. Zij zijn niet opgenomen in de onderwijscohorten.

2.2.3 Afgestudeerden aan het hoger onderwijs naar nationaliteit, 2010

In 2010 is zowel in de creatieve als niet-creatieve opleidingen zo'n 55 procent van de afgestudeerden vrouw. Vooral aan de opleidingen dans, beeldende kunst, theater en creatieve industrie economie studeren veel vrouwen af.

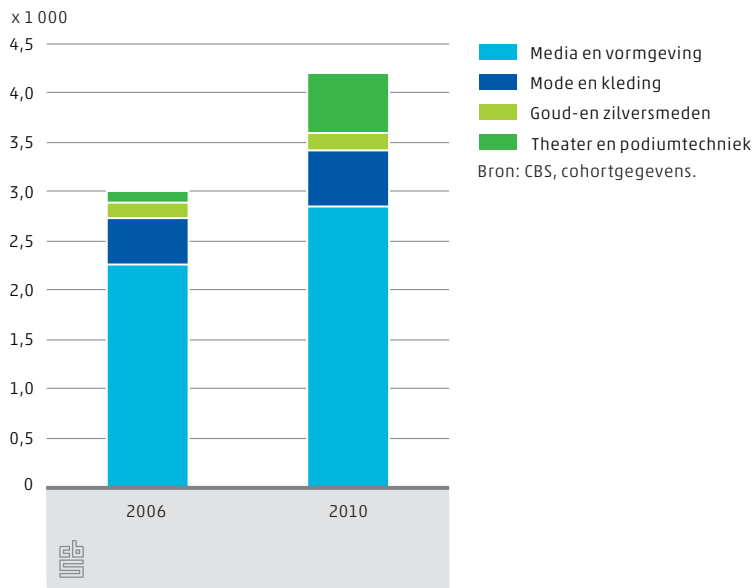
De afgestudeerden aan de creatieve hbo-opleidingen zijn over het algemeen iets ouder dan gemiddeld in het hoger onderwijs. In 2010 was 60 procent van de afgestudeerden in de creatieve hbo-opleidingen 25 jaar of ouder. Voor alle afgestudeerden aan het hoger onderwijs ligt dat aandeel op 51 procent.

Afgestudeerden aan creatieve mbo-opleidingen

Creatieve opleidingen komen in het middelbaar beroepsonderwijs minder voor dan in het hbo: in 2006 en 2010 studeert 2 procent van de mbo'ers af in een creatieve richting, tegen 5 procent van de hoger opgeleiden. In totaal studeren in 2006 bijna 150 duizend mbo'ers af waarvan 3 duizend scholieren een creatieve mbo-opleiding hadden afgerond. In 2010 gaat het om ruim 4 duizend creatieve afgestudeerden van in totaal ruim 200 duizend afgestudeerden in het mbo.

Van de creatieve mbo-opleidingen levert media en vormgeving verreweg de meeste afgestudeerden, maar het aandeel daalt tussen 2006 en 2010 van 75 procent naar 68 procent. Binnen media en vormgeving valt een groot aantal mbo-opleidingen, bijvoorbeeld grafisch vormgever, mediamanagement en mediatechnologie. De opleidingen binnen het cluster theater en podiumtechniek laten tussen 2006 en 2010 de grootste groei in het aantal afstudeerders zien: het aantal afgestudeerden verzesvoudigt. In 2010 vinden we op dit gebied dan ook veel opleidingen terug die in 2006 geen afgestudeerden leverden: artiest (dans en muziek) en diverse richtingen in de podium- en evenemententechniek.

2.2.4 Afgestudeerden aan creatieve mbo-opleidingen naar richting

Net als in het gehele mbo, zijn vrouwen onder de afgestudeerden aan de creatieve mbo-opleidingen krap in de meerderheid. Vooral in de opleidingsrichtingen mode en kleding (93 procent) en goud- en zilversmeden (75 procent) studeren veel vrouwen af. De opleiding theater en podiumtechniek is juist bij mannen populair: twee derde van de afstudeerders bestaat hier uit mannen.

Leerlingen die een mbo-diploma halen, zijn in het algemeen een stuk jonger dan de afgestudeerden aan het hoger onderwijs. Onder de afgestudeerden aan de creatieve mbo-opleidingen is maar liefst 93 procent jonger dan 25 jaar. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de meeste mbo-leerlingen één tot drie jaar eerder beginnen aan hun opleiding dan leerlingen in het hoger onderwijs.

2.3 Opleiding en beroep

Kunstenaar

Mensen met het beroep kunstenaars geven in de EBB-enquête zelf aan dat zij een beroep hebben dat tot de kunstenaarsberoepen wordt gerekend, bijvoorbeeld architect, acteur of grafisch ontwerper. Dit staat los van de opleiding die zij gevolgd hebben of de bedrijfstak waarin zij werkzaam zijn. Zie bijlage 3 voor de volledige lijst van kunstenaarsberoepen.

Wanneer mensen meerdere beroepen uitoefenen, gaat het om het beroep waaraan ze de meeste tijd besteden.

In deze paragraaf verleggen we het accent van de afgestudeerden met een creatieve opleiding naar de kunstenaars. Hiermee stappen we over van cohortgegevens naar EBB-gegevens. Terwijl we van afgestudeerden van creatieve opleidingen niet weten of zij in een kunstenaarsberoep terecht komen, weten we omgekeerd niet van alle kunstenaars of zij ook een creatieve opleiding hebben gevolgd. Wel weten we of zij een *kunstopleiding* gevolgd hebben. Dit is een andere verzameling van opleidingen dan de creatieve hbo- en mbo-opleidingen die we hiervoor besproken hebben (zie kader creatieve opleidingen versus kunstopleidingen).

Creatieve opleidingen versus kunstopleidingen

In dit rapport worden de termen creatieve opleidingen en kunstopleidingen gebruikt. Met creatieve opleidingen worden de opleidingen bedoeld, zoals in bijlage 1 en 2, waaraan mensen in een bepaald jaar zijn afgestudeerd (cohortgegevens). Zowel de opleiding als het afstudeerjaar zijn dus nauwkeurig gespecificeerd en uit registers gehaald. Het kan gaan om mbo- of hbo-opleidingen.

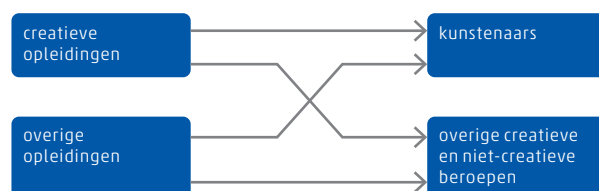
Bij de kunstopleidingen geven mensen zelf aan (in de EBB) dat zij ooit een opleiding op het gebied van kunst gevolgd hebben. Het gaat hier om een breder spectrum aan opleidingen en ook over een langere periode. Daarnaast gaat het hier om gevolgde opleidingen, het behaald hebben van het diploma is niet noodzakelijk. Een opleiding die men op dit moment eventueel volgt, wordt echter niet meegenomen. Zie bijlage 5 voor een overzicht van de opleidingen uit de ISCED die als kunstopleiding zijn meegeteld. Het gaat bijvoorbeeld om opleidingen op het gebied van audiovisuele techniek en mediaproductie, productie van textiel, kleding, schoeisel en lederwaren en architectuur en stedenbouwkunde. In dit rapport bespreken we de opleidingen op hoger en wetenschappelijk niveau.

De kunstopleidingen volgens de ISCED zijn niet één op één vergelijkbaar met de creatieve opleidingen van afgestudeerden volgens de registraties uit het hoger onderwijs.

Niet alle mensen die een creatieve hbo-opleiding hebben gevolgd, worden daadwerkelijk kunstenaar. Drie kwart van hen heeft een ander beroep. Omgekeerd geldt dat niet alle personen die werkzaam zijn als kunstenaar ook daadwerkelijk een creatieve hbo-opleiding of kunstopleiding hebben gevolgd. Figuur 2.3.1 toont deze samenhang tussen kunstopleiding en kunstenaarschap.

2.3.1 Samenhang tussen kunstopleiding en kunstenaarsberoep

Bijna 40 procent van de kunstenaars zonder kunstopleiding

In 2011 zijn in Nederland 119 duizend personen werkzaam als kunstenaar. Om te werken als kunstenaar is het niet noodzakelijk om een kunstopleiding gevolgd te hebben: in alle onderzochte jaren heeft bijna 40 procent van de kunstenaars geen kunstopleiding gevolgd. Deze kunstenaars zijn niet per definitie ongeschoold. Ze kunnen wel een ander type opleiding hebben gevolgd. Een klein deel, met name jongeren, is waarschijnlijk nog met hun kunstopleiding bezig en naast hun studie aan het werk als kunstenaar. De opleiding die men op moment van enquêteren volgde, is in de EBB immers niet opgenomen in de gevolgde opleidingen.

Kwart kunststudenten wordt kunstenaar

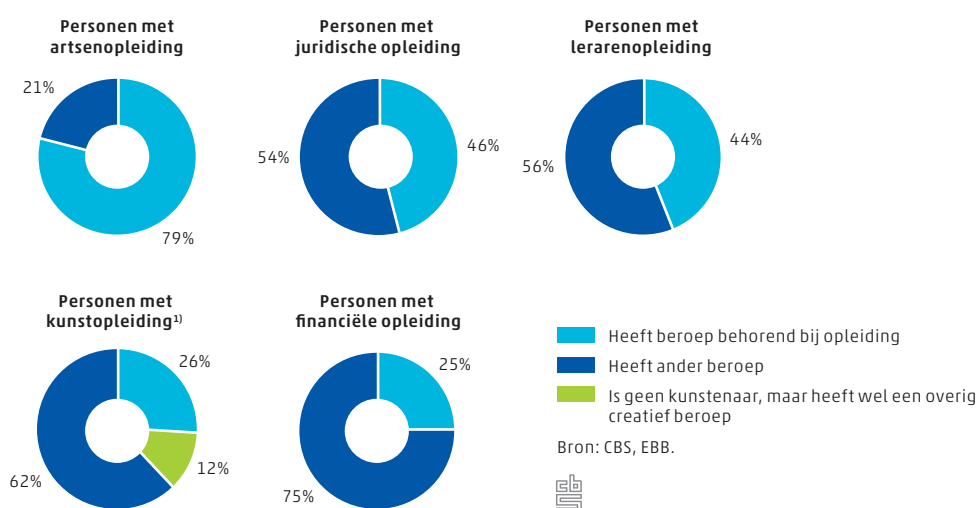
In 2011 zijn er 352 duizend werkende personen met een kunstopleiding op hbo-niveau of hoger (exclusief lerarenopleidingen¹⁾). Deze mensen oefenen niet allemaal het beroep uit waarvoor ze zijn opgeleid. Ongeveer een kwart van de personen met een kunstopleiding is kunstenaar van beroep. Nog eens ruim 10 procent heeft wel een creatief beroep, maar is geen kunstenaar. Dit zijn beroepen met een creatieve component, maar die component is kleiner dan bij de kunstenaars. Het gaat dan om bijvoorbeeld fotografen, muziekleraren of interieurontwerpers (zie bijlage 4 voor een overzicht). De meerderheid van mensen die een kunstopleiding gevolgd hebben, heeft echter geen creatief beroep. Dit beeld is de afgelopen perioden vrijwel niet veranderd.

Voor veel opleidingen geldt dat een deel van de studenten niet terecht komt in het beroep dat 'hoort' bij de opleiding. Dit heeft verschillende oorzaken. Zo stapt een deel van de studenten al gedurende de opleiding over naar een ander vakgebied. Daarnaast komen mensen na afronding van hun studie in andere beroepen terecht. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met gebrek aan (passende) werkgelegenheid in het vakgebied waarvoor men is opgeleid of met een veranderde interesse van de persoon die de opleiding gevolgd heeft. Daarnaast zijn veel opleidingen in het hoger onderwijs niet op een specifiek beroep gericht.

Voor alle sectoren geldt dat niet alle opgeleiden daadwerkelijk in het beroep terecht komen waarvoor ze zijn opgeleid. Maar de mate waarin het optreedt, is wel verschillend. In figuur 2.3.2 worden verschillende opleidingsrichtingen in het hoger onderwijs vergeleken met kunstopleidingen. De beroepen behorend bij de opleidingsrichtingen zijn arts, leraar, jurist en financieel specialist.

¹⁾ In de bijbehorende tabellenset behoren de lerarenopleidingen wel tot de kunstopleidingen. De cijfers in dit hoofdstuk wijken daarom af van de cijfers in de tabellenset. In de EBB zijn de lerarenopleidingen die opleiden tot kunstdocent niet apart te onderscheiden van de overige lerarenopleidingen. Wanneer we kijken naar het aandeel personen met een lerarenopleiding dat kunstenaar wordt, geeft het een vertekend beeld om hier ook wiskunde- en gymdocenten mee te nemen. In de tabellenset wordt juist gekeken welke opleiding een kunstenaar heeft genoten. Wanneer een kunstenaar een lerarenopleiding heeft gedaan, is de kans groot dat dit een opleiding tot kunstdocent was.

2.3.2 Personen met een gevolgde opleiding in het hoger onderwijs naar soort beroep, 2011

Bij de artsenopleidingen stroomt een groot gedeelte door naar een bijbehorend beroep: ruim drie kwart van de werkzame personen die ooit een artsenopleiding gevolgd heeft, is in 2011 ook daadwerkelijk arts. Bij leraren- en juridische opleidingen ligt dit percentage lager. Daar oefent iets minder dan de helft van de personen het beroep behorend bij de studie uit. Bij personen met een financiële opleiding, is ongeveer een kwart financieel specialist geworden. Voor deze laatste groep is de aansluiting tussen opleiding en beroep daarmee vergelijkbaar met de kunstenaars.

3.

**De kunstenaars-
populatie beschreven**

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken naar de doorstroom vanuit de kunstopleidingen naar het kunstenaarsberoep. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de groeiende groep kunstenaars in Nederland. In paragraaf 3.2 wordt de groei van het aantal kunstenaars in perspectief geplaatst. De groei van het totaal aan kunstenaars wordt afgezet tegen de groei van totale werkgelegenheid in de periode 2005–2011. Paragraaf 3.3 laat zien in welke beroepen de kunstenaars werkzaam zijn. In paragraaf 3.4 kijken we naar de leeftijd en het geslacht van kunstenaars.

3.2 Kunstenaars op de arbeidsmarkt

Meer kunstenaars

Zoals we zagen in paragraaf 2.3 zijn er in 2011 in Nederland 119 duizend kunstenaars werkzaam. Sinds 2005 is het aantal kunstenaars met 14 procent toegenomen. Deze groei is sterker dan die van het totaal aantal werkzame personen op de arbeidsmarkt, dat met 5 procent stijgt. Deze trend wordt ook Europees gezien.¹⁾

Vaardigheidsniveau

Het vaardigheidsniveau wordt gedefinieerd aan de hand van de complexiteit en de breedte van het takenpakket van een bepaald beroep. Het hogere vaardigheidsniveau, skill level 4, is het hoogste niveau. Beroepen op dit niveau bevatten over het algemeen het uitvoeren van complexe taken op het gebied van problemen oplossen, besluiten nemen en creativiteit, waarvoor gespecialiseerde theoretische en praktische kennis nodig is. Alle kunstenaarsberoepen behoren tot het hogere vaardigheidsniveau. Het vaardigheidsniveau van het beroep dat iemand uitoefent staat los van de opleiding die de persoon heeft gevolgd. Zo kan iemand zonder formele opleiding de vaardigheden ontwikkelen om succesvol kunstenaar worden. Wel is het zo dat personen met een hoger opleidingsniveau vaker een beroep uitoefenen op een hoger vaardigheidsniveau, dan personen met een lager opleidingsniveau.

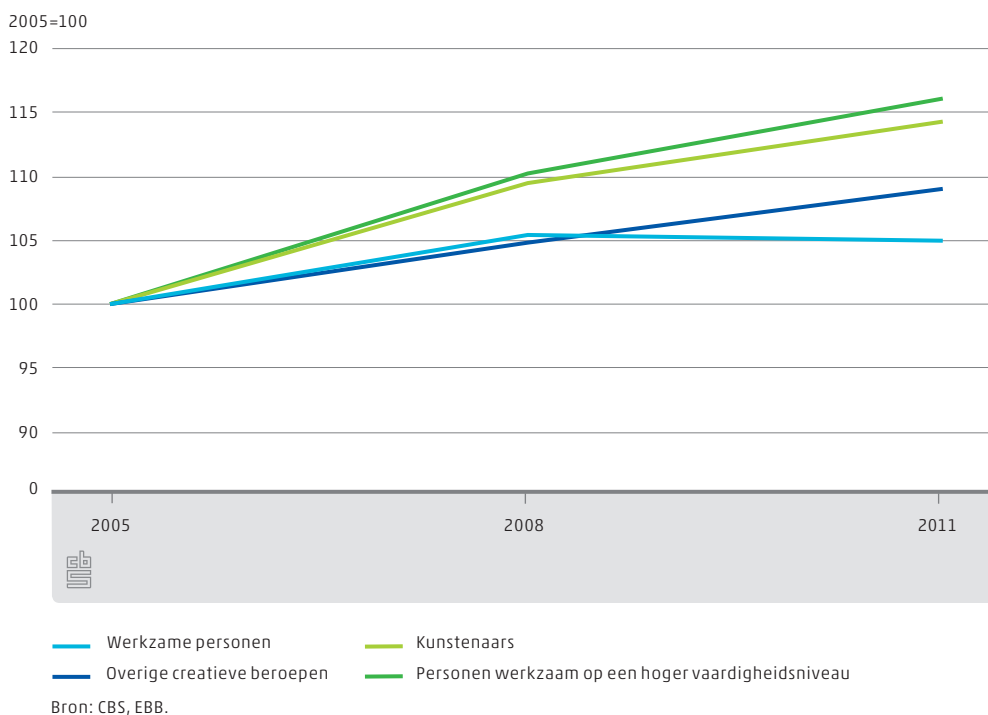
De kunstenaarsberoepen maken volgens de ISCO deel uit van de beroepen met een hoger vaardigheidsniveau. Het aantal personen dat werkt op een hoger vaardigheidsniveau, is gegroeid van 2,0 miljoen werkzame personen in 2005 naar 2,3 miljoen in 2011. Dat is een net wat grotere groei dan de groei van het aantal kunstenaars (zie figuur 3.2.1).

Er zijn ook beroepen die wel tot de creatieve beroepen gerekend worden, maar geen kunstenaarsberoepen zijn. Te denken valt aan fotografen, chef-koks en meubelmakers. Ook in deze creatieve beroepen zien we een stijging van het aantal werkende personen, maar met 9 procent is de groei minder sterk dan bij de kunstenaars.

¹⁾ Europese Commissie, Groenboek Ontsluiten van het potentieel van culturele en creatieve industrieën (Brussel, 2010).

3.2.1 Ontwikkeling aantal kunstenaars en andere groepen werkzame personen

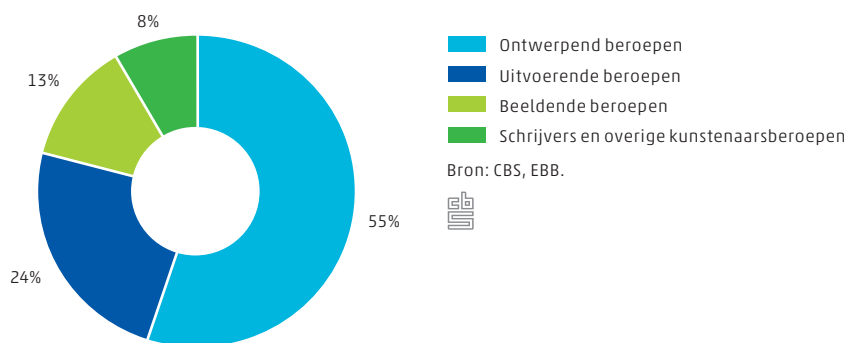
3.3 Kunstenaarsberoepen

Meer dan de helft in ontwerpende beroepen

Er zijn verschillende soorten kunstenaarsberoepen: beeldende beroepen, ontwerpende beroepen, uitvoerende beroepen en schrijvers en overige kunstenaarsberoepen. De meerderheid van de kunstenaars heeft een ontwerpend beroep, zoals architect en grafisch ontwerper. Ongeveer een kwart van de kunstenaars heeft een uitvoerend beroep, bijvoorbeeld musicus, regisseur of acteur. De rest van de kunstenaars is beeldend kunstenaar, schrijver of heeft een overig kunstenaarsberoep.

De stijging in het aantal kunstenaars wordt met name veroorzaakt door het toenemende aantal ontwerpende en uitvoerende beroepen. Het aantal beeldend kunstenaars lijkt af te nemen, maar de afname valt binnen de onzekerheidsmarges van de EBB.

3.3.1 Kunstenaars naar beroepsgroep, 2011

55% van kunstenaars heeft ontwerpend beroep

3.3.2 Kunstenaars naar beroepsgroep

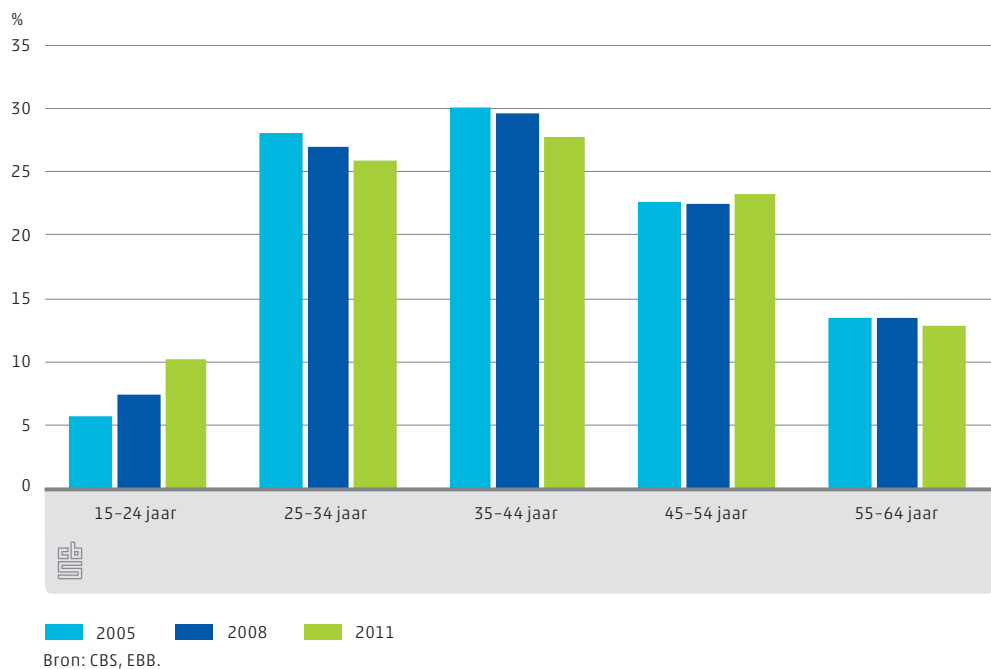
	2005	2008	2011	Ontwikkeling 2011 t.o.v. 2005
	x 1 000			%
Totaal	104	114	119	+14
Beeldende beroepen	17	16	15	-10
waarvan beeldend kunstenaars	17	16	15	
Ontwerpde beroepen	57	62	65	+14
waarvan				
architecten, planologen, landmeetkundigen en ontwerpers	.	.	.	
architecten van gebouwen	13	13	15	
landschapsarchitecten	3	2	2	
product- en kledingontwerpers	5	7	6	
grafisch ontwerpers en multimedia-ontwerpers	36	39	43	
Uitvoerende beroepen	23	28	29	+24
waarvan				
musici, zangers en componisten	13	15	15	
dansers en choreografen	.	.	.	
regisseurs en producenten voor film en theater e.d.	7	9	10	
acteurs	3	3	3	
Schrijvers, vertalers en overige kunstenaarsberoepen	7	8	10	+41
waarvan				
auteurs e.d.	5	6	7	
scheppende en uitvoerende kunstenaars, niet elders geclassificeerd	2	2	3	

Bron: CBS, EBB.

3.4 Persoonskenmerken van kunstenaars

Het kunstenaarsvak vergroent: sinds 2005 is het aantal kunstenaars van 15 tot en met 24 jaar verdubbeld tot 12 duizend in 2011. Dat komt overeen met 10 procent van alle kunstenaars in Nederland.

3.4.1 Kunstenaars naar leeftijd

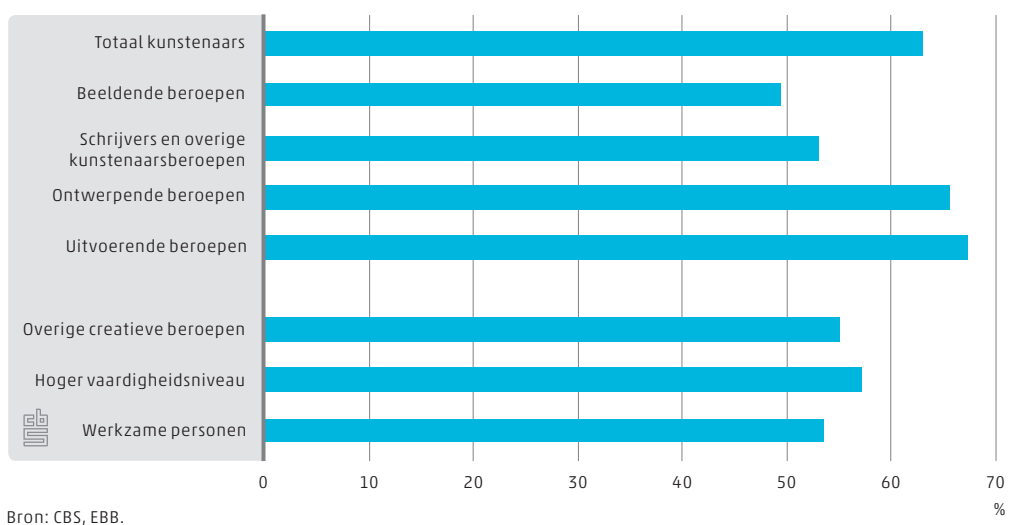
De jongste groep kunstenaars heeft vooral ontwerpende en uitvoerende beroepen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan multimedia-ontwerpers of muzikanten. Dit past in het beeld dat we zien bij de afgestudeerden aan creatieve opleidingen in het vorige hoofdstuk: geen groei bij de traditionele beeldende kunstenaars(opleiding), maar wel bij de toegepaste kunstopleidingen- en beroepen.

Slechts een derde van de kunstenaars is vrouw

In het vorige hoofdstuk zagen we dat iets meer dan de helft van de afgestudeerden aan het hoger onderwijs en aan de creatieve hbo-opleidingen vrouw is. Maar als we kijken naar de mensen met een kunstenaarsberoep, zijn de vrouwen juist duidelijk in de minderheid: slechts 1 op de 3 kunstenaars is vrouw. Er zijn wel verschillen binnen de beroepsgroepen. Vooral bij de uitvoerende en de ontwerpende kunstenaarsberoepen zijn er relatief veel mannen. Onder de beeldende kunstenaars zijn er ongeveer evenveel mannen als vrouwen.

Voor de werkenden met een overig creatief beroep geldt dat iets meer dan de helft man is. Dat geldt ook voor de totale groep werkzame personen.

3.4.2 Aandeel mannen onder kunstenaars en andere groepen werkzame personen, 2011

4.

Kunstenaars en de arbeidsmarkt

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden aan een creatieve opleiding en van kunstenaars. Paragraaf 4.2 beschrijft de loopbaan van afgestudeerden aan een creatieve hbo- of mbo-opleiding door de cohorten te volgen op een aantal peilmomenten. Gaan ze aan de slag als werknemer of als zelfstandige? En in welke sector vinden ze werk? We vergelijken de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden aan een creatieve hbo-opleiding met alle afgestudeerden aan een hbo- of wo-opleiding. De creatieve mbo-afgestudeerden worden vergeleken met alle mbo-afgestudeerden.

Hoewel afgestudeerden aan een creatieve hbo- of mbo-opleiding vaker dan andere ho- of mbo-afgestudeerden binnen de creatieve industrie werkzaam zijn, betekent dit niet per se dat ze ook een kunstenaarsberoep uitoefenen binnen de creatieve industrie. Zo kan iemand die als vormgever is afgestudeerd (een creatieve hbo-opleiding) bij een reclamebureau (in de creatieve industrie) werkzaam zijn als communicatieadviseur (geen kunstenaarsberoep). In paragraaf 4.3 kijken we vanuit de EBB daarom nog in het bijzonder naar de arbeidsmarktsituatie van personen die kunstenaar van beroep zijn.

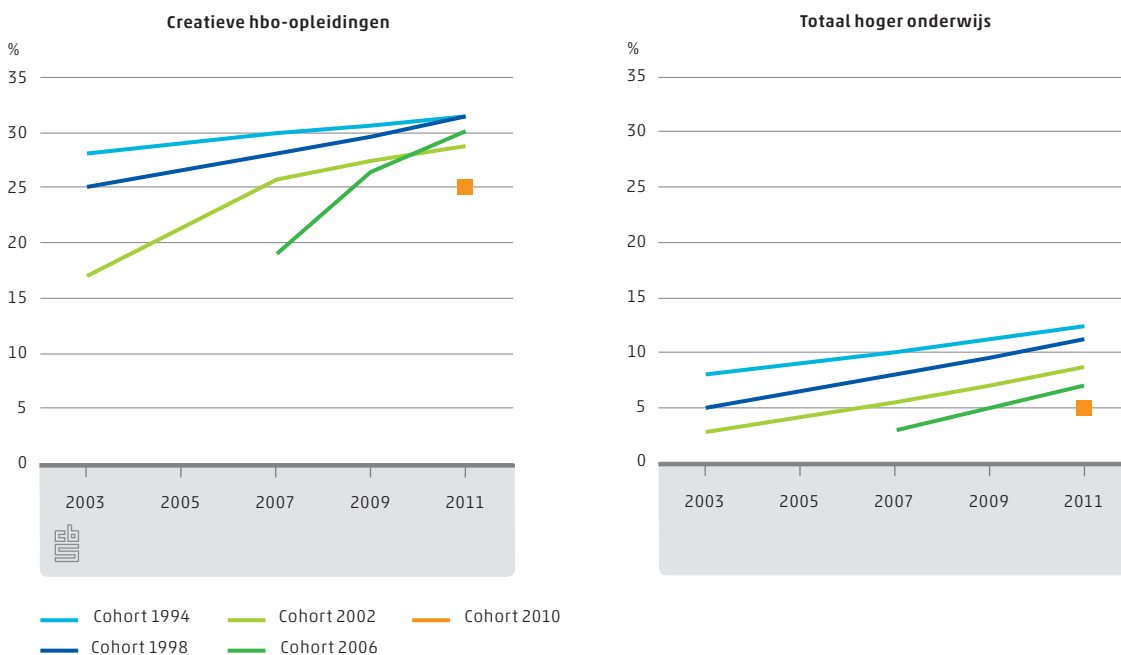
4.2 De eerste jaren op de arbeidsmarkt

Afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding nemen al vlak na het afstuderen een andere positie op de arbeidsmarkt in dan andere afgestudeerden in het hoger onderwijs. Zo zijn relatief veel afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding een jaar na afstuderen al actief als zelfstandige. Van de creatieve afgestudeerden uit 2002 was 17 procent een jaar na afstuderen zelfstandige en voor de groep uit 2010 is dat 25 procent. Negen jaar na het afstuderen is het aandeel zelfstandigen onder afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding toegenomen tot zo'n 30 procent. Dit is ruim 3 keer zoveel als voor de ho-afgestudeerden gemiddeld.

30% van de creatief opgeleide hbo'ers wordt zelfstandige

4.2.1 Aandeel zelfstandigen onder afgestudeerden, naar type opleiding en afstudeerjaar

Bron: CBS, cohortgegevens.

Met het hoge aandeel zelfstandigen onder afgestudeerden met een creatieve opleiding hangt samen dat zij minder vaak werkzaam zijn als werknemer. Gemiddeld is 75 tot 80 procent van de ho-afgestudeerden in het eerste jaar na afronding van de studie werknemer, tegen 50 tot 60 procent van de afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding. Deze aandelen blijven in de jaren daarna tamelijk stabiel.

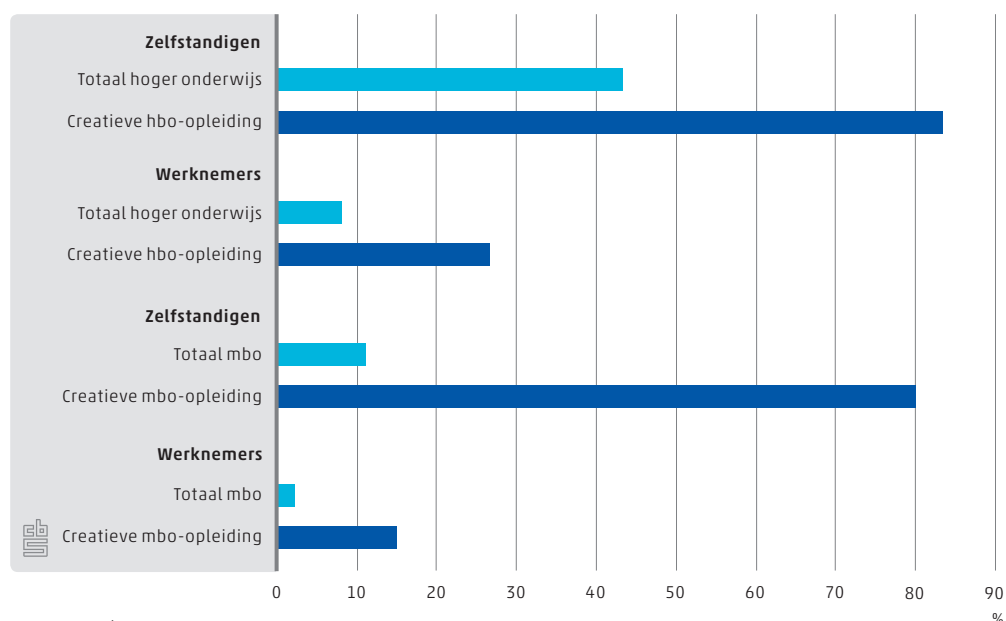
Net zoals voor afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding, geldt ook voor afgestudeerden met een creatieve mbo-opleiding dat ze relatief vaak zelfstandige zijn. Een jaar na afstuderen zijn zij twee keer zo vaak zelfstandige als andere mbo-afgestudeerden. Dit geldt zowel voor het cohort van 2006 (4 procent) als voor dat van 2010 (7 procent). Een aanzienlijk deel van deze zelfstandigen is actief in de creatieve zakelijke dienstverlening. Daar staat tegenover dat de recent afgestudeerde mbo'ers met een creatieve opleiding wat minder vaak als werknemer werkzaam zijn dan andere afgestudeerden aan het mbo. Bijna de helft van de afgestudeerden aan een creatieve mbo-opleiding in 2010 volgt een jaar na afstuderen een vervolgopleiding.

Met creatieve hbo- of mbo-opleiding vaker werkzaam in de creatieve industrie

Ruim 80 procent van de afgestudeerden van een creatieve hbo-opleiding die als zelfstandige werken, werkt vlak na het afstuderen in de creatieve industrie. Tien jaar na afstuderen is dit nog steeds zo. Van alle recent afgestudeerde ho'ers die aan de slag gaan als zelfstandige, geldt dat zo'n 40 procent in de creatieve industrie werkt. Naarmate men langer afgestudeerd is, neemt dit aandeel wat af.

Het aandeel creatief opgeleiden dat als werknemer werkt in de creatieve industrie, is aanzienlijk kleiner. Zo is ongeveer 20 procent van de afgestudeerden met een creatieve hbo-opleiding uit 2002 een jaar na afstuderen werkzaam als werknemer in de creatieve industrie. Voor de cohorten 2006 en 2010 is dat zo'n 30 procent. In de jaren na het afstuderen dalen deze aandelen licht. Ter vergelijking: minder dan 10 procent van alle afgestudeerde ho'ers is werkzaam in de creatieve industrie. Dit beeld geldt voor alle afstudeercohorten.

4.2.2 Aandeel afgestudeerden uit cohort 2010 werkzaam in de creatieve industrie, 2011

Bron: CBS, cohortgegevens.

Voor de afgestudeerde mbo'ers met een creatieve opleiding uit de cohorten 2006 en 2010 geldt dat respectievelijk 70 procent en 79 procent van hen die zelfstandige zijn geworden, een jaar na afstuderen actief is binnen de creatieve industrie. Onder alle mbo-afgestudeerden die werkzaam zijn als zelfstandige werkt 12 procent uit cohort 2006 en 10 procent uit cohort 2010 als zelfstandige.

Ook voor degenen die na hun afstuderen aan de slag zijn gegaan als werknemer geldt dat zij vaker in de creatieve industrie terechtkomen. Voor de afgestudeerden met een creatieve mbo-opleiding uit de cohorten 2006 en 2010 gaat het om respectievelijk 21 en 16 procent, terwijl maar 2 van de andere mbo-afgestudeerden die werkzaam zijn als werknemer in de creatieve industrie actief is.

4.3 Arbeidsmarktpositie kunstenaars

Zoals we in hoofdstuk 2 hebben gezien, hebben kunstenaars niet per definitie een creatieve vooropleiding gevolgd en zijn ze ook niet per definitie werkzaam in de creatieve industrie. In de volgende paragraaf zal het accent niet langer liggen op afgestudeerden en de creatieve industrie, maar op de kunstenaars zelf.

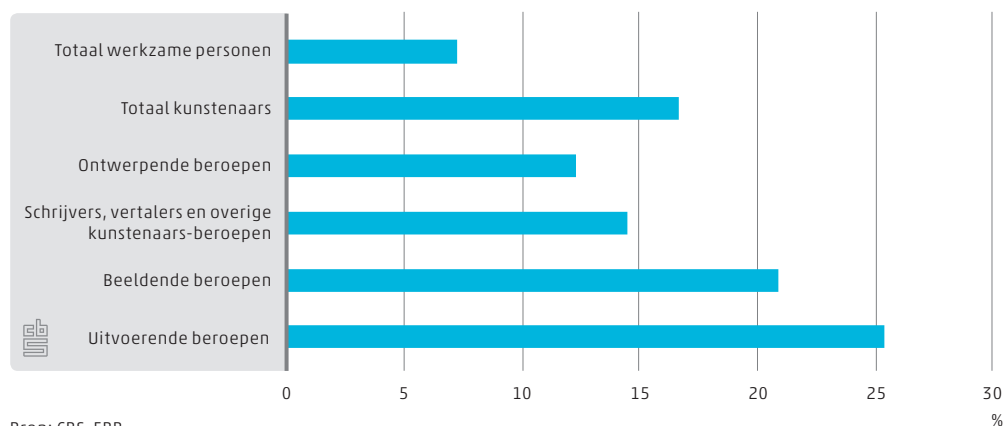
Kunstenaars hebben vaker meer inkomstenbronnen

Werkzame personen kunnen meer dan één werkring hebben, bijvoorbeeld een baan als werknemer en daarnaast activiteiten als zelfstandige. Kunstenaars hebben vaker dan gemiddeld meerdere werkkringen. In 2011 heeft 17 procent van de 119 duizend kunstenaars meer dan één werkring, tegen 7 procent van alle werkzame personen in Nederland. In de periode 2005 tot en met 2011 is dit niet veranderd.

Kunstenaars met een uitvoerend beroep, zoals musici, dansers of acteurs, hebben het vaakst meer dan één werkring. Ongeveer 25 procent van hen heeft meer dan één werkring. Zij hebben ook relatief vaak een kleine deeltijdbaan (0-19 uur) en juist minder vaak een voltijdbaan.

Aan de andere kant van het spectrum staan de kunstenaars met een ontwerpend beroep (bijvoorbeeld architecten, multimedia- of kledingontwerpers). In 2011 heeft slechts 12 procent van hen meer dan één werkring. Van alle kunstenaars hebben zij het vaakst een voltijdbaan. Ook zijn zij het meest van alle kunstenaars werkzaam als werknemer.

4.3.1 Kunstenaars en werkzame personen met meer dan één werkring, 2011

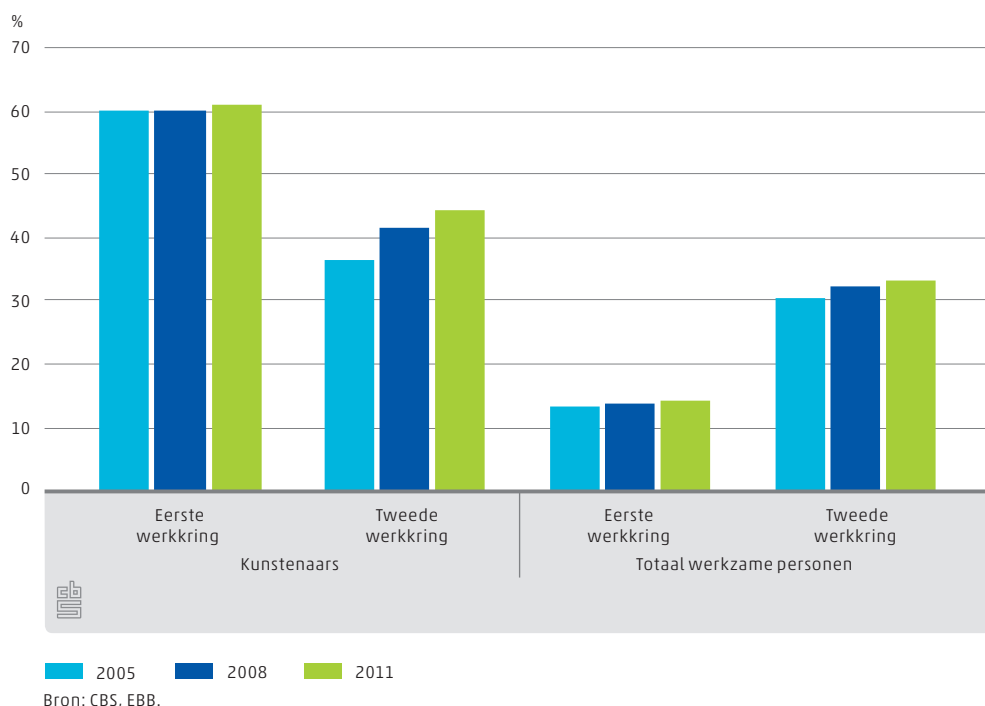
Kunstenaars zijn veel vaker dan gemiddeld zelfstandige

Gegeven het feit dat kunstenaars vaker in meerdere werkkringen actief zijn, is het nuttig om een onderscheid te maken tussen de voornaamste of eerste werkring en de tweede werkring. De eerste werkring is de werkring waarin de persoon het meeste aantal

uren per week werkzaam is. De tweede werkkring is de werkkring waarin de persoon het meeste aantal uren werkzaam is ná de eerste werkkring. Op deze manier krijgen we niet alleen zicht op de groep personen die actief is als zelfstandige en daarnaast een (kleinere) baan heeft, maar ook op de groep personen die allereerst in hun inkomen voorzien als werknemer en daarnaast actief zijn als zelfstandige.

In de eerste werkkring van kunstenaars is het aandeel zelfstandigen al sinds 2005 stabiel rond 60 procent. In de tweede werkkring neemt het de laatste jaren juist toe: van 36 procent in 2005 naar 44 procent in 2011. Binnen de totale groep werkzame personen in Nederland is het aandeel zelfstandigen kleiner: in de eerste werkkring is dit aandeel minder dan 15 procent en in de tweede werkkring ongeveer 30 procent.

4.3.2 Aandeel zelfstandigen onder kunstenaars en totaal werkzame personen

Ruim 60 procent van de kunstenaars werkt in de creatieve industrie

Hoewel kunstenaars niet hoeven te werken bij een bedrijf dat behoort tot de creatieve industrie, is de meerderheid wel in deze sector te vinden. In 2011 is 62 procent van de kunstenaars werkzaam in de creatieve industrie (in de eerste werkkring). Dit is nagenoeg gelijk aan 2005. Van de kunstenaars met een beeldend of uitvoerend beroep is zelfs rond de 80 procent werkzaam in de creatieve industrie. Kunstenaars met een ontwerpend beroep werken het vaakst in sectoren buiten de creatieve industrie. Dit kunnen bijvoorbeeld personen zijn die als ontwerper in de auto-industrie of in de elektrotechnische industrie werken.

5.

Inkomen en

inkomens-

ondersteuning

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is de positie op de arbeidsmarkt van de kunstenaars en afgestudeerden van creatieve opleidingen besproken. Zo zagen we dat het aandeel zelfstandigen groter is onder deze groepen dan onder andere werkenden. Ook hebben kunstenaars vaker meerdere werkkringen en werkt een groter aandeel in de creatieve industrie. Wat voor invloed heeft deze arbeidsmarktpositie van de kunstenaars en afgestudeerde creatieve studenten op hun inkomen en eventuele afhankelijkheid van een uitkering? In paragraaf 5.2 gaan we in op het inkomen van afgestudeerden van creatieve hbo- en mbo-opleidingen. Paragraaf 5.3 laat het beroep op uitkeringen van deze groep zien in vergelijking met alle afgestudeerden aan een ho- en mbo-opleiding. In paragraaf 5.4 en 5.5 bespreken we het inkomen en uitkeringsgebruik van kunstenaars.

5.2 Inkomen van afgestudeerden aan creatieve opleidingen

Afgestudeerden aan creatieve hbo-opleidingen beginnen vrijwel gelijk na het afronden van hun opleiding met een inkomensachterstand ten opzichte van de gemiddelde ho-afgestudeerde.¹⁾ Eén jaar na het afstuderen verdient ongeveer 70 procent van de creatieve hbo-afgestudeerden minder dan 30 duizend euro.²⁾ Dit beeld is de afgelopen jaren niet veranderd: zowel voor het cohort 2002, 2006 als 2010 geldt dat ruim twee derde van de creatieve afgestudeerden vlak na het afstuderen minder dan 30 duizend euro verdient. Onder ho-afgestudeerden in zijn algemeenheid komt een inkomen onder de 30 duizend euro beduidend minder vaak voor: voor de cohorten 2002, 2006 en 2010 ligt dit aandeel net iets onder de 50 procent.

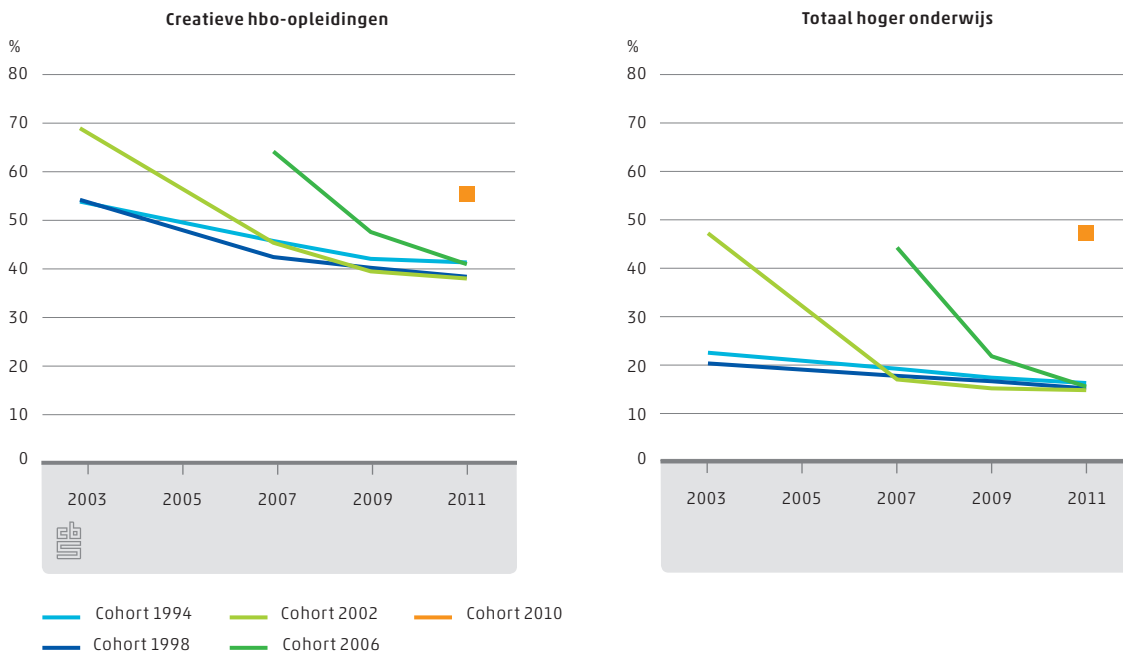
Inkomen afgestudeerden creatieve opleidingen groeit minder snel

De inkomensachterstand die afgestudeerden van creatieve hbo-opleidingen hebben bij het betreden van de arbeidsmarkt, werkt door in de rest van hun loopbaan. Zo neemt het aandeel personen dat minder dan 30 duizend euro verdient, onder creatieve hbo-afgestudeerden door de tijd heen minder snel af dan onder alle ho-studenten. Ook enkele jaren na het afstuderen blijft er een duidelijk verschil in inkomen tussen creatieve studenten en alle ho-studenten: na vier jaar verdient ruim 45 procent van de afgestudeerden van creatieve opleidingen minder dan modaal, tegen 20 procent van alle ho-afgestudeerden.

¹⁾ Het gaat hier om het persoonlijk bruto inkomen. Dat is de som van het inkomen uit arbeid en eigen onderneming, plus inkomensverzekeringen en sociale voorzieningen.

²⁾ Dit bedrag komt ongeveer overeen met het modaal inkomen voor personen. In 2006 bedroeg dit 30 duizend euro en in 2012 33 duizend euro.

5.2.1 Aandeel afgestudeerden met een persoonlijk bruto inkomen lager dan 30 duizend euro

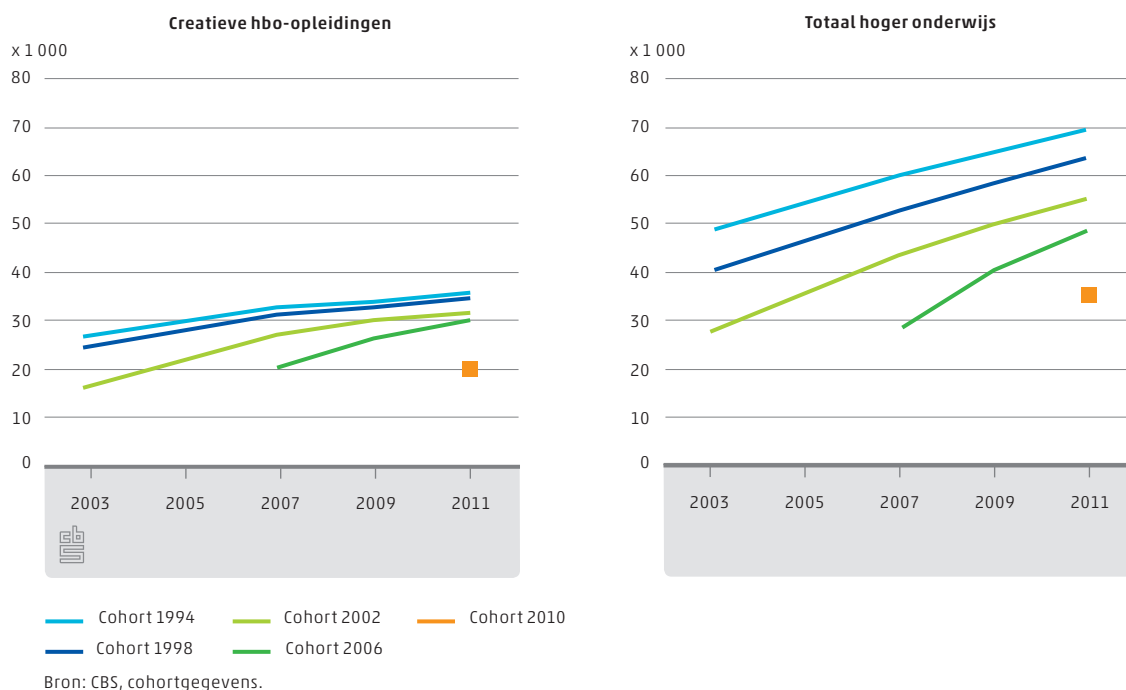

Inkomen

In dit hoofdstuk komt zowel het begrip *persoonlijk bruto inkomen* als het begrip *gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen* terug. Met het *persoonlijk bruto inkomen* wordt de som van het inkomen uit arbeid, een eigen onderneming en de inkomensverzekeringen en sociale voorzieningen bedoeld van de persoon bedoeld. Het gaat om het bruto inkomen, dus de (sociale) premies en belastingen zijn hier nog niet van afgehaald. Bij het *gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen* gaat het om het bruto inkomen van alle leden van het huishouden waartoe de persoon behoort samen waar in dit geval wel de betaalde inkomensoverdrachten, premies en belastingen van zijn afgehaald. Daarnaast is dit inkomensbegrip gestandaardiseerd wat betekent dat er rekening is gehouden met de omvang en samenstelling van het huishouden. Voor de interpretatie van de uitkomsten is het belangrijk te beseffen dat beide inkomensbegrippen naast inkomen uit werk ook inkomen uit onder meer uitkeringen kan bevatten en dat het om twee erg verschillende inkomensbegrippen gaat (bruto versus netto, persoonlijk versus huishouden, absoluut versus gestandaardiseerd). Voor kunstenaars geldt dat het inkomen verdiend kan zijn in hun kunstenaarsberoep, maar ook met andere activiteiten in een tweede baan.

De inkomensverschillen in de verdere loopbaan zijn zelfs nog duidelijker aanwezig als we kijken naar het gemiddelde inkomen. Afgestudeerden aan creatieve opleidingen verdienen gemiddeld op alle hier onderzochte peilmomenten na afstuderen duidelijk minder dan ho-afgestudeerden gemiddeld doen. Daarnaast groeit hun inkomen een stuk minder snel de jaren na het afstuderen en lijkt het minder lang door te groeien. Voor alle ho-afgestudeerden zijn nog duidelijke verschillen te zien tussen de cohorten: afgestudeerden in 1994 verdienen in 2011 een stuk meer dan afgestudeerden in 2006. Voor de kunststudenten is dat verschil minder duidelijk aanwezig.

5.2.2 Gemiddeld persoonlijk bruto inkomen van afgestudeerden in euro

Voor het gemiddeld inkomen doet het er overigens wel toe welke creatieve opleiding iemand heeft gevolgd. Over het algemeen verdienen afgestudeerden aan kunstopleidingen zoals beeldende kunst, dans, muziek en theater minder dan hun studiegenoten die bouwkunst of creatieve industrie techniek of economie hebben gestudeerd.

Onder mbo-afgestudeerden zien we een vergelijkbare situatie. Ook hier verdienen afgestudeerden van creatieve opleidingen minder dan gemiddeld onder mbo-afgestudeerden. Het inkomen van mbo-afgestudeerden in 2006 stijgt in de jaren na het behalen van het diploma voor de creatieve opleidingen wel ongeveer even hard.

5.3 Uitkeringsafhankelijkheid van afgestudeerden aan creatieve opleidingen

Creatieve afgestudeerden ontvangen vaker uitkering

Afgestudeerden van een creatieve hbo-opleiding hebben bij het betreden van de arbeidsmarkt een lager inkomen dan gemiddeld. Daarnaast blijkt voor alle cohorten (1994, 1998, 2002, 2006 en 2010) dat afgestudeerden van een creatieve studie over het algemeen 2 tot 4 keer zo vaak een uitkering ontvangen als gemiddeld voor hun afstudeercohort. In het eerste jaar na het afstuderen zijn de verschillen nog groter: zo heeft 8 procent van de creatieve hbo-afgestudeerden uit 2002 een jaar na afstuderen een uitkering (inclusief WWIK), tegen ruim 2 procent van alle afgestudeerden in

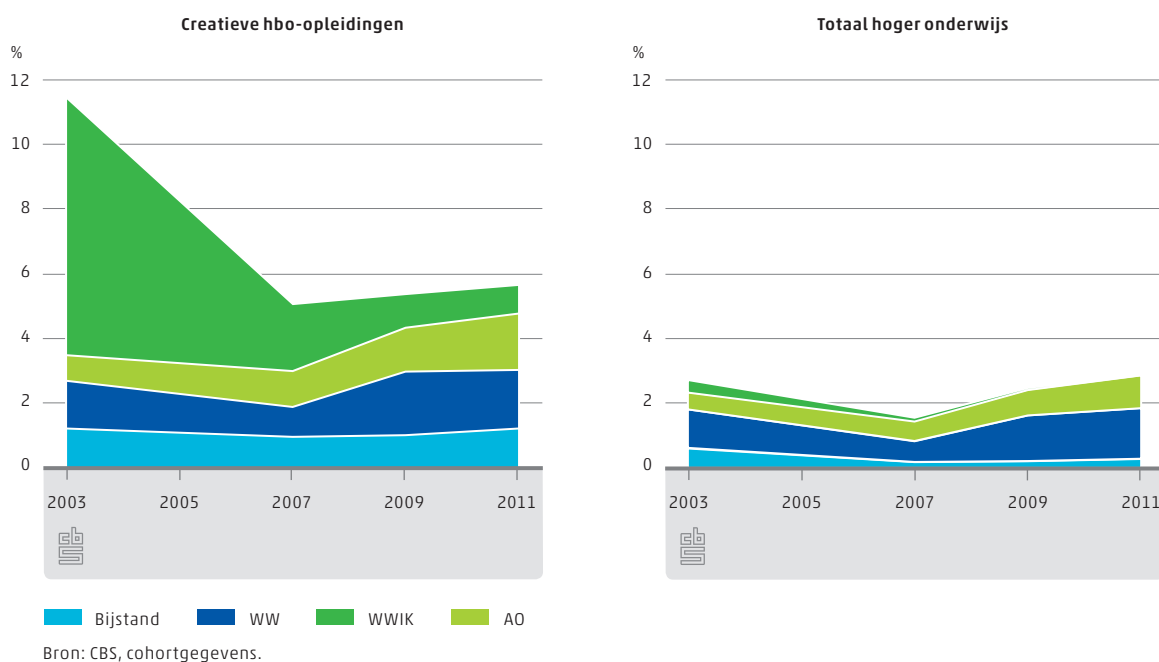
het hoger onderwijs. In het rechterdeel van figuur 5.3.1 is duidelijk te zien dat het aandeel hbo-afgestudeerden met een WWIK uitkering erg klein is in de totale groep ho-afgestudeerden met een uitkering. Overigens is de afschaffing van de WWIK per 1 januari 2012 nog niet zichtbaar in deze rapportage.

WWIK

In dit onderzoek wordt gekeken naar verschillende soorten uitkeringen: uitkeringen met betrekking tot werkloosheid (WW), bijstand, arbeidsongeschiktheid (AO) en de Wet Werk en Inkomen Kunstenaars (WWIK).

De WWIK is afgeschaft per 1 januari 2012. De WWIK had als doel kunstenaars met onvoldoende middelen van bestaan te ondersteunen bij het (weer) opbouwen van een renderende, al dan niet gemengde beroepspraktijk. Kunstenaars die voldeden aan de criteria, konden binnen een periode van 10 jaar maximaal 4 jaar lang een dergelijke uitkering aanvragen. Vanaf 1 januari 2012 (met een overgangperiode tot 1 juli 2012) zijn kunstenaars die zichzelf niet van voldoende inkomen kunnen voorzien, aangewezen op de Wet Werk en Bijstand (WWB).

5.3.1 Aandeel uitkeringsontvangers onder afgestudeerden naar type uitkering, cohort 2002

WWIK-uitkeringen vooral bij pas-afgestudeerden

Als we kijken naar de soorten uitkeringen die afgestudeerden van een creatieve hbo-opleiding ontvangen, blijkt dat zij duidelijk vaker een bijstandsuitkering hebben dan gemiddeld voor hun afstudeerjaar. Uiteraard komen ook WWIK-uitkeringen onder creatieve afgestudeerden vaker voor dan gemiddeld. Met name in de eerste jaren na hun studie maakten de afgestudeerden van creatieve opleidingen gebruik van deze regeling voor financiële ondersteuning. In de latere jaren neemt het aandeel WWIK-uitkeringen

sterk af en gaat het vaker om een bijstands- of WW-uitkering. Dit beeld is goed zichtbaar bij de recentere afstudeercohorten: 8 procent van de creatieve afgestudeerden uit 2002 ontvangt in het eerste jaar na afstuderen een WWIK-uitkering, terwijl dat aandeel in het vijfde jaar minder dan 1 procent is.

Weinig uitkeringen onder creatieve mbo-afgestudeerden

Onder mbo-afgestudeerden van creatieve opleidingen is het aandeel dat een uitkering heeft lager dan onder het gemiddelde van alle mbo-afgestudeerden: een jaar na afstuderen heeft 2 procent van de creatieve afgestudeerden van cohort 2006 een uitkering tegenover 3 procent van het totaal van de mbo'ers. WWIK komt in het eerste jaar na afstuderen bijna niet voor. Pas vijf jaar na afstuderen zien we de WWIK in beperkte mate terug bij mbo-afgestudeerden (3 procent).

5.4 Inkomen van kunstenaars

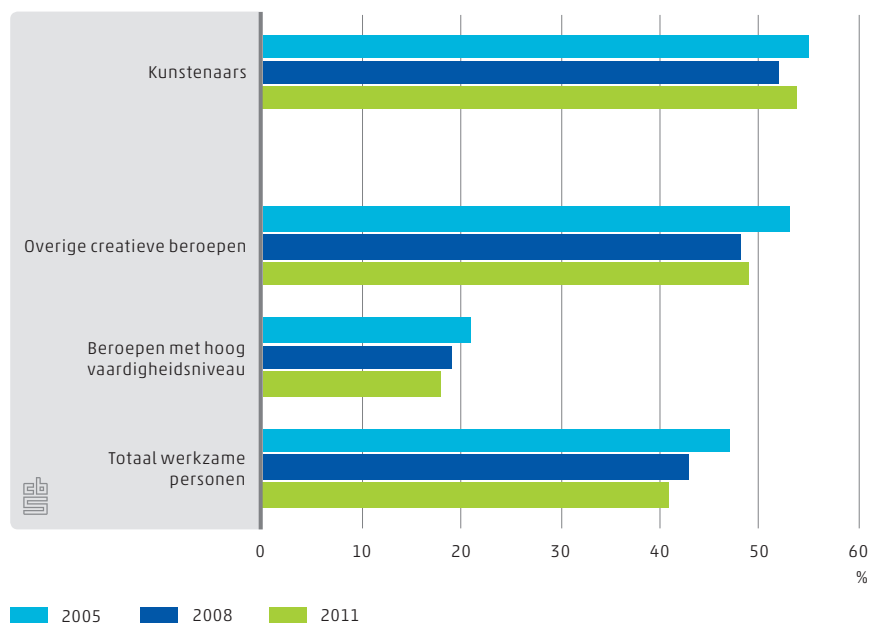
Zoals gezien in hoofdstuk 2.4 wordt niet iedereen die een creatieve opleiding volgt, later ook daadwerkelijk kunstenaar. In deze paragraaf kijken we daarom specifiek naar het inkomen van de beroepsgroep kunstenaars.

Ruim de helft van kunstenaars heeft een jaarinkomen lager dan 30 duizend euro

Ruim 50 procent van de kunstenaars verdient in 2011 minder dan 30 duizend euro per jaar. Dit aandeel is over de jaren heen ongeveer gelijk gebleven. Onder de overige creatieve beroepen is het aandeel personen met een laag inkomen iets lager dan onder de kunstenaars. Bij de totale werkzame beroepsbevolking ligt het aandeel nog lager, namelijk op 40 procent. Van alle werkzame personen met beroepen met een hoog vaardigheidsniveau verdient nog geen 20 procent beneden modaal. Het zijn vooral de kunstenaars in beeldende beroepen die dat lage inkomen hebben: het gaat hier om de overgrote meerderheid (90 procent).

5.4.1 Kunstenaars en andere werkzame personen met een persoonlijk bruto inkomen lager dan 30 duizend euro

Ruim helft kunstenaars verdient minder

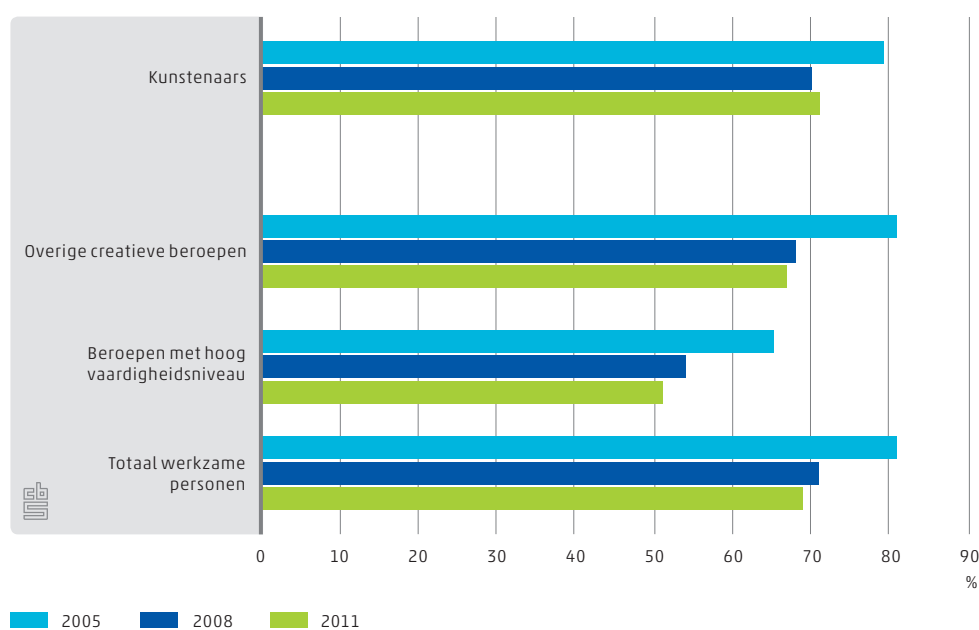

dan **30 000** euro

Kunstenaars vaak onderdeel van huishouden met ook nog andere inkomsten

Kunstenaars hebben dus vaker dan gemiddeld een laag inkomen. Als we kijken naar het gestandaardiseerd besteedbare inkomen van de huishoudens waartoe de kunstenaars behoren, blijkt dat kunstenaars niet vaker dan gemiddeld tot een huishouden behoren waarin de leden gezamenlijk minder dan 30 duizend euro aan besteedbaar inkomen hebben. Voor de overige creatieve beroepen en voor alle werkzame personen is het aandeel personen met een huishoudinkomen lager dan 30 duizend euro, ongeveer gelijk aan dat van de kunstenaars. Alleen het huishoudinkomen van personen met een beroep van hoog vaardigheidsniveau is over het algemeen iets hoger. Waarschijnlijk hebben veel kunstenaars dus een partner en/of andere gezinsleden met inkomsten, waardoor het lagere inkomen van de kunstenaar wordt gecompenseerd.

5.4.2 Kunstenaars en andere werkzame personen met een gestandaardiseerd besteedbaar huishoudinkomen lager dan 30 duizend euro

Bron: CBS, EBB.

5.5 Uitkeringsafhankelijkheid van kunstenaars

Voor alle perioden geldt dat kunstenaars vaker dan de werkzame beroepsbevolking in zijn geheel een uitkering ontvingen. Vooral bijstands- en WWIK-uitkeringen komen onder kunstenaars meer voor dan onder de gehele werkzame beroepsbevolking.

Werkloosheidsuitkeringen komen onder kunstenaars 2 tot 3 keer zo vaak voor als bij de gehele werkzame beroepsbevolking. Het aandeel arbeidsongeschiktheidsuitkeringen onder kunstenaars is juist vrijwel gelijk aan dat van alle werkenden.

De kunstenaarsberoepen worden gerekend tot de beroepen met een hoog vaardigheidsniveau. Wat uitkeringspositie betreft wijken de kunstenaars echter sterk af van de gehele groep beroepen met een hoog vaardigheidsniveau. Zo is het aandeel personen met een bijstandsuitkering onder kunstenaars 5 tot 7 keer zo hoog als voor de beroepen met hoog vaardigheidsniveau. Het aandeel WW-uitkeringen is onder de kunstenaars 3 keer zo hoog als voor de beroepen met hoog vaardigheidsniveau. Voor de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen zijn de verschillen een stuk kleiner.

Het aandeel kunstenaars dat afhankelijk is van een uitkering verschilt nauwelijks tussen de jaren 2005, 2008 en 2011. De ontwikkelingen vallen binnen de onzekerheidsmarges van de EBB.

6.

Beschrijving

van het

onderzoek

6.1 Inleiding

De resultaten beschreven in dit rapport zijn ontleend aan twee verschillende onderdelen van het onderzoek naar de arbeidsmarktpositie van (afgestudeerde) kunstenaars in Nederland. Het eerste onderdeel gaat uit van personen die werkzaam zijn als kunstenaar en is gebaseerd op de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Het tweede onderdeel gaat uit van cohorten afgestudeerden en is gebaseerd op onderwijsregistraties. Beide onderdelen hebben een eigen onderzoekspopulatie, onderzoeksvragen en onderzoeksmethoden. In paragraaf 6.2 en 6.3 beschrijven we de beide onderdelen van het onderzoek afzonderlijk.

Afbakening kunstenaars en kunstopleidingen

In het huidige onderzoek hebben we zo veel mogelijk aangesloten op de afbakening, methode en definities uit het onderzoek *Kunstenaars in breder perspectief 2011*. In verband met wijzigingen in de statistische bronbestanden die het CBS gebruikt was dit niet altijd mogelijk. Zo is onder andere de afbakening van de kunstenaars, creatieve beroepen en kunstopleidingen opnieuw vastgesteld vanwege de overgang op de internationale classificaties van beroepen en opleidingen. De begeleidingscommissie van dit onderzoek bestaande uit vertegenwoordigers het ministerie van OCW (Robert Oosterhuis, Carlien Schrijvershof, Daniëlle Cozijnsen, Trinh Ngo), de Raad voor Cultuur (Egidio Memeo), Vereniging Hogescholen (Audrey Zimmerman), Netwerken kunst- onderwijs (Fons Schneijderberg) en zelfstandig onderzoeker Berend Jan Langenberg, heeft hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. In het kunstenaarsonderzoek van 2011 is voor de vraag van wat onder een kunstenaarsberoep, een kunstopleiding en de creatieve sector moet worden verstaan, voortgebouwd op bestaande inzichten en praktijken (*Kunstenaars in Nederland 2007*, CBS speerpunt Creatieve Industrie, ROA *Kunstenmonitor*¹⁾, commissie-Dijkgraaf) en theoretische achtergronden (Throsby²⁾ en TNO³⁾).

6.2 Onderzoeksofzet kunstenaars

In het eerste onderdeel van het onderzoek is de arbeidsmarkt-, inkomens- en vermogenspositie bepaald voor personen die volgens de EBB werkzaam zijn als kunstenaar voor minimaal 1 uur per week. Ook zijn persoonskenmerken en opleidingsachtergrond vastgesteld. Deze gegevens voor kunstenaars worden afgezet tegen die van personen die werkzaam zijn in overige creatieve beroepen en tegen die van de groep werkzame personen als geheel. Het onderzoek is een vervolg op de eerdere CBS-onderzoeken naar kunstenaars (zie *Kunstenaars in Nederland 2007* en *Kunstenaars in breder perspectief 2011*) waarin de arbeidsmarktpositie van kunstenaars in de periode

¹⁾ M. de Vries en G. Ramaekers, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstonderwijs. Kunsten-monitor 2002*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Universiteit Maastricht, 2004.

²⁾ D. Throsby, *The economics of cultural policy*. Cambridge/New York etc.: Cambridge University, 2010.

³⁾ P. Rutten, O. Koops, en M. Roso, *Creatieve industrie in de SBI 2008 bedrijfsindeling*, TNO, 2010.

2004–2006 respectievelijk 2004–2006 en 2007–2009 is onderzocht. Ten opzichte van de vorige onderzoeken is dit onderzoek uitgebreid met de periode 2010–2012.

Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit personen die op het moment van de enquête in de EBB tussen de 15 en 65 jaar oud waren, en op dat moment woonachtig waren in Nederland.

Binnen de steekproefpopulatie zijn kunstenaars afgebakend op grond van het beroep dat zij uitoefenen in hun eerste werkkring. Hiervoor zijn beroepen, zoals gedefinieerd in de 'International Standard Classification of Occupations' (ISCO), ingedeeld in kunstenaarsberoepen, overige creatieve beroepen en overige (niet-creatieve) beroepen (zie de paragraaf Operationalisering).

Onderzoeksmethode

Voor de berekening van de cijfers over personen werkzaam als kunstenaar heeft de EBB als uitgangspunt gediend. De EBB is verrijkt met gegevens uit registers over uitkeringen, inkomen en vermogen. Al deze gegevens zijn afkomstig uit het Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden (SSB).

Deze gegevens zijn op persoonsniveau gekoppeld op basis van de datum waarop de persoon is geënquêteerd voor de EBB.

Het aantal kunstenaars in Nederland is niet groot genoeg om op gedetailleerd niveau voldoende nauwkeurige jaarcijfers te publiceren. Om betrouwbare uitspraken te kunnen doen zijn daarom drie sets van drie jaargangen EBB gebruikt, te weten 2004–2006, 2007–2009 en 2010–2012. De schattingen van de populatiegegevens zijn berekend als gemiddelden over de perioden 2004–2006, 2007–2009 en 2010–2012. In de tekst van het rapport wordt, om redenen van leesbaarheid, verwezen naar het middelste jaar.

Bronnen

Enquête Beroepsbevolking (EBB)

De EBB is een doorlopende enquête onder personen van 15 jaar en ouder die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (de institutionele bevolking). Jaarlijks responderen ongeveer 90 duizend personen. Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Hiertoe wordt onder meer informatie verzameld over de positie op de arbeidsmarkt van personen en worden demografische kenmerken van huishoudens vastgelegd. Gegevens worden vastgesteld op het moment van enquêteren.

De EBB is een steekproef. Om uitkomsten te berekenen die representatief zijn voor de gehele populatie moeten de resultaten worden gewogen en opgehoogd. Hiervoor zijn vaste ophooggewichten berekend die ervoor zorgen dat de opgehoogde populatie van de steekproef naar een aantal belangrijke demografische kenmerken overeenkomt met

het gemiddelde aantal personen van 15 jaar en ouder in Nederland in een jaar, exclusief de institutionele bevolking.

Uitkeringsbestanden

In dit onderzoek zijn gegevens over uitkeringen van personen gebruikt. Het betreft gegevens over WWIK, bijstands-, WW- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

Deze gegevens worden door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en de Nederlandse gemeenten aan het CBS geleverd.

Integraal inkomensbestand en integraal vermogensbestand

Alle gebruikte EBB jaargangen zijn verrijkt met gegevens uit het Integraal Inkomensbestand (IIB). Het IIB bevat informatie over inkomens van personen en huishoudens in een bepaald jaar. De EBB jaargangen 2007–2009 en 2010–2012 zijn tevens verrijkt met gegevens uit het Integraal Vermogensbestand (IVB). Het IVB bevat informatie over het vermogen van huishoudens op 31 december van het betreffende jaar. De IIB en IVB maken beide gebruik van gegevens die ontleend zijn aan de administratie van de Belastingdienst.

Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden

Alle bovengenoemde bronnen zijn gecombineerd binnen het Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden (SSB). Het SSB bevat voorlopige en definitieve gegevens.

Bij definitieve gegevens zijn registers en enquêtes onderling op elkaar afgestemd en consistent gemaakt. De doelpopulatie van het SSB bestaat uit alle personen die in Nederland wonen, en personen die niet in Nederland wonen, maar in Nederland werken of een uitkering dan wel pensioen vanuit Nederland ontvangen.

Operationalisering

Afbakening van de kunstenaarsberoepen

Kunstenaars zijn ingedeeld op basis van hun hoofdberoep in de EBB. De EBB bevat de International Standard Classification of Occupations (ISCO) voor de indeling van beroepen. In het kader van dit onderzoek zijn beroepen ingedeeld in drie groepen: kunstenaarsberoepen, overige creatieve beroepen, en overige (niet-creatieve) beroepen.

Het uitgangspunt van de indeling is om zo veel mogelijk aan te sluiten bij het onderzoek Kunstenaars in breder Perspectief (2011). Volledige aansluiting was niet mogelijk, omdat de EBB is overgestapt van de Standaard Beroepen Classificatie (SBC) naar de ISCO.

Eind 2010 is in het kader van het CBS speerpunt Creatieve Industrie een indeling voorgesteld voor de creatieve industrie, creatieve beroepen en creatieve opleidingen (Braams, 2011).⁴⁾ De afbakening van creatieve beroepen zoals geformuleerd door het speerpunt heeft als uitgangspunt gediend voor dit onderzoek naar personen die werkzaam zijn als kunstenaar.

De afbakening van kunstenaarsberoepen en overige creatieve beroepen is gebaseerd op de beroepen die binnen de definitie van de creatieve beroepen van het CBS speerpunt Creatieve Industrie vallen, aangevuld met een aantal beroepen in het kader

⁴⁾ N. Braams, *Onderzoeksrapportage Creatieve Industrie*, CBS, 2011.

van de overdracht (kunstdocenten) en niet nader gespecificeerde hogere kunstzinnige beroepen.

Bijlage 3 en 4 geven een overzicht van beroepen met ISCO-codes die tot de kunstenaarsberoepen en de overige creatieve beroepen zijn ingedeeld.

De groep kunstenaarsberoepen vormt de smalste klasse. De klasse 'overige creatieve beroepen' is omvangrijker en omvat samen met de kunstenaarsberoepen alle beroepen die het speerpunt Creatieve Industrie tot de creatieve beroepen rekent (zie Braams, 2011), plus de beroepsgroepen in het kader van de kennisoverdracht (kunstdocenten). De laatstgenoemde beroepsgroepen zijn toegevoegd om betere aansluiting te vinden bij de kunstopleidingen. De opleidingen tot kunstdocent maken immers ook deel uit van de Dijkgraaf-indeling. Deze indeling is gevolgd bij het vaststellen van de kunstopleidingen. De keuze om de docentenberoepen op te nemen in de definitie van overige creatieve beroepen is om geen discrepantie te laten ontstaan tussen personen die een opleiding tot kunstdocent hebben gevolgd (deze opleidingen rekenen we tot de kunstopleidingen) en de personen die werkzaam zijn als kunstdocent.

Onder de overige (niet-creatieve) beroepen vallen alle beroepen die niet als kunstenaarsberoep of als overig creatief beroep zijn ingedeeld, met andere woorden alle resterende beroepen die in de ISCO worden onderscheiden.

Afbakening van de kunstopleidingen

Kunstopleidingen zijn afgebakend op basis van de International Standard Classification of Education (ISCED). De ISCED is de internationale onderwijsindeling van de UNESCO naar niveau en richting van de opleidingen. Het uitgangspunt van de indeling in wel of geen kunstopleiding in dit rapport is om zo veel mogelijk aan te sluiten bij het onderzoek *Kunstenaars in breder Perspectief* (2011). Volledige aansluiting was niet mogelijk, omdat de EBB is overgestapt van de Standaard Onderwijs Indeling (SOI) naar de ISCED.

Voor de afbakening van de kunstopleidingen heeft het rapport *Onderscheiden, verbinden, vernieuwen* (2010) van de commissie-Dijkgraaf in als uitgangspunt gediend. De commissie-Dijkgraaf richt zich op de kunstopleidingen binnen het hbo (KUO) en meer algemeen het aanbod aan opleidingen dat zich richt op de kunstpraktijk, waaronder de creatieve industrie en het kunstdocentschap.

Om praktische redenen wijkt de afbakening van kunstopleidingen zoals gehanteerd in hoofdstuk 2 af van de opleidingen die de commissie-Dijkgraaf meerekent. Binnen het onderzoek dat gebaseerd is op de EBB is de ISCED beschikbaar om opleidingen te classificeren. De commissie-Dijkgraaf heeft daarentegen gebruik gemaakt van de zogeheten CROHO-classificatie. Het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO), bevat de lijst van alle in Nederland georganiseerde opleidingen voor hoger onderwijs, die door het Ministerie van OCW worden erkend. Elke opleiding aan het hoger onderwijs krijgt een code toegekend en is daarmee identificeerbaar. Er is geen één-op-één koppeling tussen CROHO-codes en de ISCED-classificatie.

In het kader van het onderzoek is gebruik gemaakt van de meest actuele versie van de ISCED 2008 classificatie die in de databestanden is opgenomen. Doordat de classificatie altijd achterloopt op actuele ontwikkelingen op het terrein van het opleidingsaanbod, zijn er beperkte mogelijkheden om nieuwe opleidingen te onderscheiden.

Met ingang van het vierde kwartaal van 2012 wordt in de EBB niet meer gevraagd naar alle gevolgde opleidingen. Alleen de hoogstgevolgde en hoogstbehaalde opleiding worden uitgevraagd. Het is vanaf die periode dan ook niet mogelijk om na te gaan of iemand ooit een kunstopleiding gevolgd heeft, als die niet de hoogstgevolgde of hoogstbehaalde opleiding is. Om een breuk in de cijfers te voorkomen, zijn de cijfers van het vierde kwartaal geïmputeerd met het gemiddelde van de overige kwartalen van de periode 2010–2012.

In bijlage 5 staan de ISCED-codes van de opleidingen die worden aangemerkt als kunstopleidingen.

Indeling van bedrijfstakken

In een deel van de tabellen in het onderzoek naar personen die werkzaam zijn als kunstenaar wordt aangegeven of een persoon al dan niet werkzaam is binnen de creatieve industrie. Hiermee wordt de creatieve industrie bedoeld, zoals afgebakend door het CBS speerpunt Creatieve Industrie. Het CBS speerpunt heeft bedrijfstakken ingedeeld op basis van de Standaard Bedrijven Classificatie 2008 (SBI'08). Aan de afbakening van de creatieve industrie is de creatieve detailhandel toegevoegd. In Bijlage 6 en 7 staat welke SBI-codes tot de creatieve industrie gerekend worden.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de SBI2008 indeling voor de gestapelde jaren 2007–2009 en 2010–2012. Voor de gestapelde jaren 2004–2006 is gebruik gemaakt van de SBI93 indeling. Behalve dat dit in vergelijking tot SBI2008 minder mogelijkheden biedt tot detaillering betekent dit bovendien een methodebreuk. Cijfers zijn hiermee niet één op één vergelijkbaar.

Kwaliteit van de uitkomsten

Verschillen met Kunstenaars in breder Perspectief 2011

De tabellen behorende bij dit rapport zijn om verschillende redenen niet geheel vergelijkbaar met die in het rapport Kunstenaars in breder perspectief 2011. Dit wordt veroorzaakt doordat er andere classificaties gebruikt zijn voor de afbakening van beroepen, bedrijfstakken en opleidingen. De cijfers voor de eerdere perioden (2004–2006 en 2007–2009) zijn waar mogelijk opnieuw berekend, dus de jaren zijn onderling vergelijkbaar. Het uitgangspunt is wel geweest om steeds zo veel mogelijk aan te sluiten bij Kunstenaars in breder Perspectief 2011.

Afbakening beroepen

Voor dit onderzoek is overgestapt op de ISCO-indeling voor de afbakening van de beroepen. Met deze nieuwe indeling kunnen bepaalde beroepen beter onderscheiden worden. Vertalers, archivarissen en een aantal technische beroepen als bouwkundig constructeur vielen in het vorige onderzoek nog noodgedwongen onder de kunstenaars, maar kunnen we nu apart onderscheiden en worden niet meer als kunstenaarsberoepen gezien. Door deze overstap zijn er nu minder kunstenaars dan in het vorige onderzoek. Kunstzinnig fotografen worden in de ISCO-indeling juist niet meer onderscheiden van andere fotografen en worden daarom niet meer tot de kunstenaars gerekend. Daarnaast zijn de grafisch ontwerpers nu ingedeeld bij de ontwerpende kunstenaars in plaats van bij de beeldend kunstenaars. In de SBC die in het vorige onderzoek gebruikt werd, was het nog niet mogelijk om grafisch ontwerpers apart te onderscheiden.

Afbakening bedrijfstakken

Voor de afbakening van de creatieve industrie in de jaren 2007–2012 wordt de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) gebruikt. De meest recente versie hiervan is de SBI2008. Deze indeling was gedurende het vorige onderzoek nog niet beschikbaar.

Afbakening opleidingen

Voor de afbakening van de kunstopleidingen is de ISCED gebruikt. Dit is een internationaal gestandaardiseerde indeling. Bij het voorgaande onderzoek is nog gebruikt gemaakt van de SOI. De ISCED is iets minder gedetailleerd. Zo kunnen de lerarenopleidingen voor creatieve vakken niet meer onderscheiden worden van de overige lerarenopleidingen. Voor de cijfers in de apart beschikbare tabellenset is ervoor gekozen om alle lerarenopleidingen mee te nemen, wat leidt tot een toename van het aantal mensen dat een kunstopleiding gevolgd heeft. In paragraaf 2.3 waarin de overgang van kunstopleidingen naar kunstenaarsberoepen wordt beschreven, zijn de lerarenopleidingen niet meegenomen.

Verschillen met StatLine

De uitkomsten van dit onderzoek betreffen driejaarsgemiddelden. De resultaten wijken daarmee af van andere op StatLine gepubliceerde gegevens uit het EBB bijvoorbeeld over de werkzame beroepsbevolking. De EBB-resultaten op StatLine hebben veelal betrekking op 1 jaar en op de nationale definitie van de beroepsbevolking, waarbij een persoon minimaal 12 uur per week moet werken om tot de werkzame beroepsbevolking geteld te worden.

Doordat in dit onderzoek verschillende bronnen in combinatie met de EBB zijn gebruikt, kunnen sommige uitkomsten verschillen van eerder door het CBS gepubliceerde cijfers.

Afronding

De resultaten in dit deel van het onderzoek zijn gebaseerd op een steekproef. Op deze resultaten zijn betrouwbaarheidsmarges van toepassing. De resultaten zijn daarom afgerond op duizendtallen. Getallen onder de duizend zijn niet gepubliceerd. Gegevens over inkomen en vermogen worden alleen als percentages gepresenteerd en niet als absolute aantallen.

Marges in de uitkomsten

De uitkomsten in dit rapport zijn gebaseerd op steekproefgegevens. Zoals in ieder steekproefonderzoek hebben de uitkomsten een onnauwkeurigheidsmarge. Het samenvoegen en middelen van gegevens uit drie verschillende EBB-jaargangen vergroot de omvang van het onderzoeksbestand en beperkt deze marges. Op die manier kan op meer gedetailleerd niveau uitspraken gedaan worden over kunstenaars in Nederland. Toch zijn sommige gegevens niet gepubliceerd vanwege hun grote relatieve onnauwkeurigheid. Het gaat hier om opgehoogde aantallen kleiner dan duizend personen. Deze zijn in de tabellen vervangen door een punt (.).

De lezer moet er echter rekening mee houden dat op alle gepubliceerde cijfers betrouwbaarheidsmarges van toepassing zijn. Een voorbeeld: de betrouwbaarheidsmarge voor het opgehoogde aantal van 5 duizend personen in een tabel bedraagt 700 personen. Dit betekent dat we met 95 procent zekerheid kunnen stellen dat dit aantal in werkelijkheid tussen de 4 300 en 5 700 personen ligt. Hierbij geldt steeds: hoe hoger het aantal opgehoogde waarnemingen in de tabellen, hoe groter de

betrouwbaarheid. Wij verzoeken de lezers dan ook voorzichtig te zijn met conclusies op basis van kleine aantallen, met name wanneer de verschillen kleiner zijn dan de aangegeven marges.

6.2.1 Marges in de EBB

Opgehoogde aantallen	Absolute marge
x 1 000	
5	0,7
10	1
15	1,2
20	1,4
30	1,7
50	2,3
75	2,8
100	3,1
200	4,5
300	5,4
500	6,9
750	8,3
1 000	9,5
2 000	12,8
3 000	14,8
5 000	16,5
7 500	15,4

Bron: CBS, EBB.

6.3 Onderzoekopzet afgestudeerden aan een creatieve opleiding

Het tweede deel van het onderzoek is een uitbreiding van het onderzoek Kunstenaars in breder perspectief 2011 en volgt vijf hbo/wo-cohorten en twee mbo-cohorten door de tijd. Hierbij gaat het om hbo/wo-cohorten uit de jaren 1994, 1998, 2002, 2006 en 2010 en twee mbo-cohorten uit 2006 en 2010. Er zijn cijfers over slechts twee mbo-cohorten berekend, omdat de hiervoor benodigde registraties pas vanaf afstudeerjaar 2005 beschikbaar zijn.

Voor de eerste drie cohorten (1994, 1998 en 2002) is de arbeidsmarktpositie op vier peilmomenten in kaart gebracht, namelijk ultimo 2003, 2007, 2009 en 2011. Het hbo/wo- en het mbo-cohort 2006 is beschreven op drie peilmomenten, namelijk ultimo 2007, 2009 en 2011. Het hbo/wo- en het mbo-onderwijscohort 2010 is beschreven met als peildatum ultimo 2011. Alle resultaten zijn afzonderlijk berekend voor personen die zijn afgestudeerd aan een creatieve hbo- of mbo-opleiding en personen die zijn afgestudeerd aan overige opleidingen, zodat deze beide groepen met elkaar vergeleken kunnen worden.

Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit alle personen die in 1994, 1998, 2002, 2006 of 2010 een doctoraal, bachelor of master diploma hebben behaald aan het hbo of wo of in 2006 of 2010 een mbo-diploma hebben behaald. In tegenstelling tot het onderzoek Kunstenaars in breder perspectief 2011 zijn alle afgestudeerden meegenomen in dit onderzoek, niet alleen personen die op het peilmoment in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) waren geregistreerd. Op deze manier is het ook mogelijk geweest om personen afkomstig uit of vertrokken naar het buitenland in het onderzoek te betrekken.

Onderzoeksmethode

Als basis voor dit deel van het onderzoek is het SSB gebruikt. Alle genoemde cohorten van afgestudeerden aan het hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs zijn uit het SSB afgeleid.

Voor alle personen uit de cohorten is per persoon uit het SSB informatie over de woonregio, arbeidsmarktpositie, soort uitkering, sector waarin men werkzaam is en het inkomen vastgesteld op de peilmomenten ultimo 2003, 2007, 2009 en 2011. Voor alle peilmomenten behalve ultimo 2003 is daarnaast ook het vermogen vastgesteld.⁵⁾ Helaas is dat voor 2003 niet beschikbaar.

Bronnen

Stelsel van sociaal Statistische Bestanden

Zie omschrijving paragraaf 6.2. In dit deel van het onderzoek is het SSB gebruikt voor het afleiden van de onderzoekspopulatie afgestudeerden voor ho en mbo en het afleiden van informatie over arbeidsmarktpositie, woonplaats, woonregio, soort uitkering en bedrijfstak ultimo 2003, 2007, 2009 en 2011.

De informatie over de afgestudeerden is afkomstig van het Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRIHO) en de onderwijsnummerbestanden van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO, voorheen Informatie Beheer Groep). Informatie over de woonplaats en woonregio is afkomstig van de Nederlandse gemeenten. Informatie over de arbeidsmarktpositie en de bedrijfstak wordt samengesteld op basis van informatie uit gegevens over banen van werknemers en zelfstandigen afkomstig van de belastingdienst en uitkeringsgegevens afkomstig van het UWV en de Nederlandse gemeenten. Ook wordt gebruik gemaakt van gegevens van DUO. De inkomens- en vermogensgegevens zijn ontleend aan de administratie van de Belastingdienst.

De registratie van afgestudeerde mbo'ers is bij het CBS beschikbaar vanaf examenjaar 2005. Dit betekent dat binnen dit onderzoek slechts twee cohorten afgestudeerden aan mbo-opleidingen kunnen worden gevolgd, namelijk 2006 en 2010.

⁵⁾ Gegevens over het vermogen van huishoudens zijn pas vanaf 2007 beschikbaar.

Operationalisering

Afbakening van de creatieve hbo- en mbo-opleidingen

In het cohortonderzoek worden afgestudeerden ingedeeld in personen die een diploma hebben behaald aan een creatieve hbo-opleiding en personen met overige behaalde diploma's. De populatie betreft alle hogere opleidingen. In de praktijk blijken de creatieve hogere opleidingen allemaal op hbo-niveau te zijn. De referentiegroep bestaat wel uit afgestudeerden van alle hogere opleidingen, dus van zowel het hbo als het wo.

De afbakening van de creatieve opleidingen is evenals voor het rapport *Kunstenaars in breder perspectief 2011* gebaseerd op de kunstopleidingen die door de commissie-Dijkgraaf betrokken zijn in het rapport *Onderscheiden, verbinden, vernieuwen* (2010). Het betreft hier hbo-opleidingen die tot het kunstonderwijs worden gerekend en waarvoor een selectiecriterium geldt. Daarnaast bevat de indeling twee takken van opleidingen die wat verder van de kunsten afliggen: kunst en economie, en kunst en techniek. Voor deze opleidingen geldt geen selectiecriterium.

De commissie-Dijkgraaf heeft gebruik gemaakt van de zogeheten CROHO-classificatie. In tegenstelling tot het onderzoek op basis van de EBB, zijn CROHO-codes voor de onderwijscohorten wel beschikbaar in het SSB. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat de indeling van de commissie-Dijkgraaf op basis van CROHO-codes uit schooljaar 2010/'11 op de historische afstudeercohorten 1994, 1998, 2002, 2006 en 2010 is gelegd. Inhoudelijk heeft dit geen gevolgen. Het gaat om dezelfde soort opleidingen. Het overzicht in bijlage 1 geeft aan welke opleidingen zijn geselecteerd in het kader van dit onderzoek.

Binnen deze selectie van CROHO-codes is onderscheid gemaakt tussen de opleidingsrichtingen Beeldende kunst, Dans, Muziek, Theater, Bouwkunst, Creatieve Industrie Techniek (deze opleidingsrichting levert binnen dit onderzoek alleen vanaf het cohort 1998 afgestudeerden) en Creatieve Industrie Economie (deze opleidingsrichting levert binnen dit onderzoek alleen vanaf het cohort 2006 afgestudeerden). Diploma's voor alle overige CROHO-codes worden gerekend tot de niet-creatieve opleidingen.

Binnen het onderzoek naar het cohort van afgestudeerden van mbo-opleidingen is gebruik gemaakt van de indeling zoals die wordt gebruikt door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) in het onderzoek naar de creatieve mbo-opleidingen.⁶⁾ De clustering van creatieve mbo-opleidingen is ook in dit cohortonderzoek gehanteerd. Wel zijn daaraan extra mbo-opleidingen toegevoegd. De selectie is gemaakt op basis van de mbo-opleidingen volgens het Centraal Register Beroepsopleidingen (CREBO). De opleidingen in bijlage 2 worden in het kader van dit onderzoek tot de creatieve mbo-opleidingen gerekend.

Indeling van bedrijfstakken

In het cohortonderzoek worden bedrijfstakken van werknemers en zelfstandigen ingedeeld in zeven categorieën:

- Kunsten en cultureel erfgoed
- Media en entertainment industrie

⁶⁾ J. Coenen, T. Huijgen, C. Meng en G. Ramaekers, *Kwaliteit van gediplomeerde schoolverlaters van creatieve MBO-opleidingen* (ROA, Maastricht 2010).

- Creatieve zakelijke dienstverlening
- Creatieve detailhandel
- Kennisintensieve diensten
- Overige creatieve industrie
- Overige economische activiteiten

De indeling in bedrijfstakken is gebaseerd op het CBS speerpunt Creatieve Industrie en was voorheen samengesteld op basis van de Standaard Bedrijfsindeling 1993 (SBI 93). Nu is de indeling gebaseerd op de SBI2008 indeling, behalve voor peilmoment 2003. Voor dit jaar is SBI2008 niet beschikbaar en wordt de SBI93 indeling gebruikt. Dit betekent een methodebreuk wanneer cijfers voor verschillende peilmomenten met elkaar vergeleken worden. Zie bijlagen 6 en 7 voor een overzicht van de SBI-codes die behoren tot de creatieve industrie.

Kwaliteit van de uitkomsten

Afronding

De resultaten in dit deel van het onderzoek zijn gebaseerd op registraties. Daarbij is geen gebruik gemaakt van gegevens die gebaseerd zijn op een steekproefonderzoek zoals de EBB. Op de resultaten zijn daarom geen betrouwbaarheidsmarges van toepassing. Wel kunnen in registraties administratieve fouten voorkomen. De aantallen in de tabellen zijn daarom afgerond op tientallen. Aantallen gebaseerd op inkomen- en vermogens-categorieën worden afgerond op honderdtallen.

Verschillen met StatLine

Op StatLine worden ook aantallen afgestudeerden per jaar gepubliceerd. De onderzoekspopulatie in dit onderzoek verschilt met die van StatLine. In dit onderzoek gaat het om alle personen die een diploma halen in het cohortjaar. De StatLinepublicatie levert alleen informatie over personen die in het betreffende jaar een diploma halen en niet meer verder studeren.

Bijlagen

Bijlage 1. Creatieve hbo-opleidingen

Creatieve hbo-opleidingen in cohort 1994

Beeldende kunst		Muziek	
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b creatieve therapie	04642	b muziek	04748
creatief-educatief werk	04643	b muziek	04754
b creatieve therapie	04644	m muziek	04763
beeldende kunst en vormgeving	04699	b muziek	04764
b vormgeving	04712	b muziek	04770
b vormgeving	04716	b muziek	04789
b vormgeving	04718	b muziek	04748
b vormgeving	04719	b muziek	04754
b vormgeving	04720	m muziek	04763
b vormgeving	04721	b muziek	04764
b vormgeving	04722	b muziek	04770
b vormgeving	04723	b muziek	04789
b vormgeving	04724	b muziek	04793
b vormgeving	04725	b muziek	04794
b vormgeving	04726	b muziek	04795
b film en televisie	04733	b muziek	04820
b docent beeldende kunst en vormgeving	04943	b docent muziek	04841
b docent beeldende kunst en vormgeving	05081	m muziek	04854
b docent beeldende kunst en vormgeving	05082	b muziek	04862
b docent beeldende kunst en vormgeving	05083	b docent muziek	04863
b docent beeldende kunst en vormgeving	05150	b muziek	04965
b docent beeldende kunst en vormgeving	05179	b muziek	04966
b docent beeldende kunst en vormgeving	05181		
b docent beeldende kunst en vormgeving	05320	Theater	
b docent beeldende kunst en vormgeving	05322	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b docent beeldende kunst en vormgeving	05340	b docent drama	04691
b docent beeldende kunst en vormgeving	05342	b docent drama	04698
b docent beeldende kunst en vormgeving	05360	b dans	04741
b docent beeldende kunst en vormgeving	05362	b dans	04743
		b dans	04744
		b docent drama	04745
Dans		b theater	04860
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	b docent mime	04941
b dans	04798		
b docent dans	04940	Bouwkunst	
		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
		m architectuur	04320
		m stedenbouw	04321
		m landschapsarchitectuur	04322
		m architectuur	04336
		Creatieve Industrie Techniek	
		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
		b kunst en techniek	04713
		Creatieve Industrie Economie	
		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>

Bijlage 1. Creatieve hbo-opleidingen (vervolg)

Creatieve hbo-opleidingen in cohort 1998

Beeldende kunst		Muziek	
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b creatieve therapie	04644	b muziek	04739
beeldende kunst en vormgeving	04699	b muziek	04754
b vormgeving	04716	m muziek	04763
b vormgeving	04720	b muziek	04764
b vormgeving	04721	b muziek	04770
b vormgeving	04724	b muziek	04789
b vormgeving	04725	b muziek	04793
b vormgeving	04726	b muziek	04794
m vrije vormgeving	04749	b muziek	04820
m fotografie	04756	b docent muziek	04841
m grafisch ontwerpen	04758	b muziek	04862
m vormgeving	04759	b docent muziek	04863
m modevormgeving	04804	b muziek	04965
m autonome beeldende kunst	04853	b muziek	04966
b docent beeldende kunst en vormgeving	05081		
b docent beeldende kunst en vormgeving	05082	Theater	
b docent beeldende kunst en vormgeving	05083	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b docent beeldende kunst en vormgeving	05084	b docent drama	04698
b docent beeldende kunst en vormgeving	05085	b docent drama	04745
b docent beeldende kunst en vormgeving	05086	b theater	04860
b docent beeldende kunst en vormgeving	05150		
b docent beeldende kunst en vormgeving	05179	Bouwkunst	
b docent beeldende kunst en vormgeving	05181	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b docent beeldende kunst en vormgeving	05322	m architectuur	04336
b docent beeldende kunst en vormgeving	05342	m stedenbouw	04338
b docent beeldende kunst en vormgeving	05362		
		Creatieve Industrie Techniek	
Dans		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	b industrieel produkt ontwerpen	04389
b docent dans	04940	b kunst en techniek	04713
		Creatieve Industrie Economie	
		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>

Bijlage 1. Creatieve hbo-opleidingen (vervolg)

Creatieve hbo-opleidingen in cohort 2002

Beeldende kunst		Muziek	
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b creatieve therapie	04644	b muziek	04739
beeldende kunst en vormgeving	04699	b muziek	04770
b film en televisie	04733	b muziek	04820
m film	04734	b docent muziek	04841
m vrije vormgeving	04749	m muziek	04852
m fotografie	04756	b docent muziek	04863
m grafisch ontwerpen	04758		
m vormgeving	04759	Theater	
m vormgeving	04760	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m modevormgeving	04804	b docent drama	04698
m autonome beeldende kunst	04853	b docent drama	04745
b docent beeldende kunst en vormgeving	05081	b theater	04860
b docent beeldende kunst en vormgeving	05082	m theater	04874
b docent beeldende kunst en vormgeving	05083	b docent mime	04941
b docent beeldende kunst en vormgeving	05084		
b docent beeldende kunst en vormgeving	05085	Bouwkunst	
b docent beeldende kunst en vormgeving	05086	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b docent beeldende kunst en vormgeving	05150	m architectuur	04336
b docent beeldende kunst en vormgeving	05179	m landschapsarchitectuur	04337
b docent beeldende kunst en vormgeving	05181	m stedenbouw	04338
b docent beeldende kunst en vormgeving	05322		
b docent beeldende kunst en vormgeving	05342	Creatieve Industrie Techniek	
b docent beeldende kunst en vormgeving	05362	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b docent beeldende kunst en vormgeving	05512	b mediatechnologie	04060
		b communication and multimedia design	04092
		b industrieel produkt ontwerpen	04389
		b kunst en techniek	04713
		m mfa interactive media and environments	04714
Dans			
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>		
b docent dans	04940		
		Creatieve Industrie Economie	
		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
		b kunst en economie	04951
		b media en entertainment management	04952

Bijlage 1. Creatieve hbo-opleidingen (vervolg)

Creatieve hbo-opleidingen in cohort 2006

Beeldende kunst

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m film	04734
m vrije vormgeving	04749
m fotografie	04756
m grafisch ontwerpen	04758
m vormgeving	04759
m vormgeving	04760
m modevormgeving	04804
m autonome beeldende kunst	04853
m typografie	09101
m fashion	09102
m type and media	09106
m mfa schilderkunst	09113
m mfa theatervormgeving/beeldregie	09114
b creatieve therapie	34644
b film en televisie	34733
b docent beeldende kunst en vormgeving	39100
b autonome beeldende kunst	39110
b vormgeving	39111

Dans

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m choreografie	09103
m danstherapie	09108
b dans	34798
b docent dans	34940

Muziek

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m muziek	04852
m sonologie	09104
m opera	09105
b muziek	34739
b docent muziek	39112

Theater

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m theater	04874
b docent drama	34745
b theater	34860

Bouwkunst

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m architectuur	44336
m landschapsarchitectuur	44337
m stedenbouw	44338

Creatieve Industrie Techniek

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m mfa interactive media and environments	04714
b mediatechnologie	34060
b communication and multimedia design	34092
b industrieel produkt ontwerpen	34389
b kunst en techniek	34713
b engineering, design and innovation	39240

Creatieve Industrie Economie

<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m media design and communication	09107
b media, informatie en communicatie	34105
b kunst en economie	34951
b media en entertainment management	34952

Bijlage 1. Creatieve hbo-opleidingen (slot)

Creatieve hbo-opleidingen in cohort 2006

Beeldende kunst		Muziek	
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m vrije vormgeving	44749	m muziek	04852
m fotografie	44756	m muziek	44739
m grafisch ontwerpen	44758	m sonologie	49104
m vormgeving	44759	m opera	49105
m interior architecture & retail design	44760	b muziek	34739
m modevormgeving	44804	b docent muziek	39112
m autonome beeldende kunst	44853	b muziektherapie	39206
m typografie	49101		
m fashion	49102	Theater	
m type and media	49106	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m media design and communication	49107	m theater	44874
m mfa schilderkunst	49113	b circus arts	34128
m kunsteducatie	49117	b docent drama	34745
b creatieve therapie	34644	b theater	34860
b film en televisie	34733		
b docent beeldende kunst en vormgeving	39100	Bouwkunst	
b autonome beeldende kunst	39110	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
b vormgeving	39111	m architectuur	44336
		m landschapsarchitectuur	44337
		m stedenbouw	44338
		b tuin- en landschapsinrichting	34220
Dans		Creatieve Industrie Techniek	
<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>	<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
m danstherapie	09108	m mfa interactive media and environments	44714
m choreografie	49103	b mediatechnologie	34060
m danstherapie	49108	b communication and multimedia design	34092
b dans	34798	b stedenbouwkundig ontwerpen	34133
b docent dans	34940	b industrieel produkt ontwerpen	34389
		b kunst en techniek	34713
		b engineering, design and innovation	39240
		b game architecture and design	39279
		Creatieve Industrie Economie	
		<i>Opleiding</i>	<i>CROHO-code</i>
		b media, informatie en communicatie	34105
		b kunst en economie	34951
		b media en entertainment management	34952

Bijlage 2. Creatieve mbo-opleidingen

Creatieve mbo-opleidingen in cohort 2006

Goud- en Zilversmeden	
Opleiding	CREBO-code
Juwelier/Ondernemer	10293
Zilversmid/Ondernemer	10295
Goudsmid/Ondernemer	10296
Juwelier	10297
Zilversmid	10299
Goudsmid	10300
Aspirant juwelier	10301
Productiemedewerker Goud- en Zilversmeden	10303
Goud- en Zilversmeden (Basisgoudsmid)	92790
Goud- en Zilversmeden	92800
Goud- en zilvermeden (Goudsmid)	92801
Juweliersbedrijf (Medewerker Juwelier)	92810
Juweliersbedrijf (Juwelier)	92820

Mode en Kleding

Opleiding	CREBO-code
Middenkader Medewerker Productie	10360
Middenkader Medewerker Ontwikkeling	10361
Middenkader Medewerker Commercie	10362
Medewerker Grootvak Maatkleding	10363
Eerste Medewerker Naai-/Perszaal	10364
Eerste Medewerker Snijzaal	10365
Ondernemer/Middenkader Medewerker Breedvak Maatkleding	10366
Uitvoerend Medewerker Kleinvak Maatkleding	10370
Uitvoerend Medewerker Naai-/Perszaal	10371
Uitvoerend Medewerker Snijzaal	10372
Assistent Medewerker Naaizaal	10378
Medewerker mode/maatkleding (Basismedewerker mode/maatkleding)	91240
Medewerker mode/maatkleding (Allround medewerker mode/maatkleding)	91250
Medewerker mode/maatkleding (Specialist mode/maatkleding)	91260
Assistent medewerker mode/maatkleding/interieur	92520

Theater en Podiumtechniek

Opleiding	CREBO-code
Inspicient/Theatertechnicus	10694
Artiest	74001
Podium- en evenemententechniek	74003
Podium- en evenemententechniek	74004
Podium- en evenemententechniek	74005
Artiest	90030
Artiest (Dans)	90031
Artiest (Drama)	90032
Artiest (Musical)	90033
Artiest (Muziek)	90034
Artiest (Sounddesign)	90035
Artiest (Muziek sounddesign)	90036
Artiest (Muziek uitvoerend)	90037
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechniek)	90320
Podium- en evenemententechniek (Podiumtechnicus)	90330
Podium- en evenemententechniek (Podiumtechnicus toneel)	90340
Podium- en evenemententechniek	93340
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechnicus geluid)	93341
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechnicus licht)	93342
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechnicus toneel)	93343

Creatieve mbo-opleidingen in cohort 2010

Goud- en Zilversmeden	
Opleiding	CREBO-code
Juwelier/Ondernemer	10293
Zilversmid/Ondernemer	10295
Goudsmid/Ondernemer	10296
Juwelier	10297
Zilversmid	10299
Goudsmid	10300
Aspirant juwelier	10301
Productiemedewerker Goud- en Zilversmeden	10303
Goud- en Zilversmeden (Basisgoudsmid)	92790
Goud- en Zilversmeden	92800
Goud- en zilvermeden (Goudsmid)	92801
Juweliersbedrijf (Medewerker Juwelier)	92810
Juweliersbedrijf (Juwelier)	92820

Mode en Kleding

Opleiding	CREBO-code
Middenkader Medewerker Productie	10360
Middenkader Medewerker Ontwikkeling	10361
Middenkader Medewerker Commercie	10362
Medewerker Grootvak Maatkleding	10363
Eerste Medewerker Naai-/Perszaal	10364
Eerste Medewerker Snijzaal	10365
Ondernemer/Middenkader Medewerker Breedvak Maatkleding	10366
Uitvoerend Medewerker Kleinvak Maatkleding	10370
Uitvoerend Medewerker Naai-/Perszaal	10371
Uitvoerend Medewerker Snijzaal	10372
Assistent Medewerker Naaizaal	10378
Medewerker mode/maatkleding (Basismedewerker mode/maatkleding)	91240
Medewerker mode/maatkleding (Allround medewerker mode/maatkleding)	91250
Medewerker mode/maatkleding (Specialist mode/maatkleding)	91260
Assistent medewerker mode/maatkleding/interieur	92520

Theater en Podiumtechniek

Opleiding	CREBO-code
Inspicient/Theatertechnicus	10694
Artiest	74001
Podium- en evenemententechniek	74003
Podium- en evenemententechniek	74004
Podium- en evenemententechniek	74005
Artiest	90030
Artiest (Dans)	90031
Artiest (Drama)	90032
Artiest (Musical)	90033
Artiest (Muziek)	90034
Artiest (Sounddesign)	90035
Artiest (Muziek sounddesign)	90036
Artiest (Muziek uitvoerend)	90037
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechniek)	90320
Podium- en evenemententechniek (Podiumtechnicus)	90330
Podium- en evenemententechniek (Podiumtechnicus toneel)	90340
Podium- en evenemententechniek	93340
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechnicus geluid)	93341
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechnicus licht)	93342
Podium- en evenemententechniek (Medewerker Podium- en evenemententechnicus toneel)	93343

Bijlage 2. Creatieve mbo-opleidingen (slot)

Creatieve mbo-opleidingen in cohort 2006

Media en Grafische Vormgeving	<i>CREBO-code</i>
<i>Opleiding</i>	
Vormgever Reclame, Presentatie en Communicatie	10155
Medewerker Toegepaste Vormgeving	10156
Grafisch management	10340
Multimedia Vormgever	10341
Grafisch Vormgever	10342
Grafisch Intermediair	10343
Grafisch Assistent	10359
Middenkaderfunctionaris Fotonica	10416
IT Mediaproductie	10740
Vormgever leefomgeving	70002
Mediatechnologie	74006
Mediamanagement	74007
Mediavormgever	74504
Vormgever/medewerker ruimtelijke presentatie en communicatie	75501
Vormgever/medewerker ruimtelijke presentatie en communicatie	75502
Mediavormgever	90400
Mediavormgever (Animatie/audiovisuele vormgeving 02FW)	90401
Mediavormgever (Art & Design Savantis)	90402
Mediavormgever (Grafische vormgeving Savantis)	90403
Mediavormgever (Interactieve vormgeving Savantis)	90404
Mediavormgever (Animatie/audiovisuele vormgeving GOC)	90411
Mediavormgever (Art & Design GOC)	90412
Mediavormgever (Grafische vormgeving GOC)	90413
Mediavormgever (Interactieve vormgeving GOC)	90414
Mediavormgever (Animatie/audiovisuele vormgeving Kenniscentrum PMLF)	90421
Mediavormgever (Art & Design Kenniscentrum PMLF)	90422
Mediavormgever (Interactieve vormgeving Kenniscentrum PMLF)	90423
Mediavormgever (Grafische vormgeving KC PMLF)	90424
Mediamanagement	90600
Mediamanagement (Media intermediair)	90601
Mediamanagement (Mediacontent management)	90602
Mediamanagement (Mediaproductie management)	90603
Mediatechnologie	90610
Mediatechnologie (Crossmedia publishing)	90611
Mediatechnologie (Webmaster)	90612
Mediatechnologie (Workflow beheer)	90613
Mediatechnologie (Gamedeveloper)	90614
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Medewerker productpresentatie)	91530
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	91540
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Stand-, winkel- en decorvormgever)	91541
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Vormgever productpresentatie)	91542
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Winkelpubliciteitvormgever)	91543
Game artist	93220
Vormgever leefomgeving	97260
Vormgever leefomgeving (Arrangeur/vormgever)	97261
Vormgever leefomgeving (Ondernemer bloemist)	97262
Natuur en vormgeving (Vakbekwaam medewerker natuur en vormgeving)	97480
Natuur en vormgeving (Specialist natuur en vormgeving)	97490

Creatieve mbo-opleidingen in cohort 2010

Media en Grafische Vormgeving	<i>CREBO-code</i>
<i>Opleiding</i>	
Vormgever Reclame, Presentatie en Communicatie	10155
Medewerker Toegepaste Vormgeving	10156
Grafisch management	10340
Multimedia Vormgever	10341
Grafisch Vormgever	10342
Grafisch Intermediair	10343
Grafisch Assistent	10359
Middenkaderfunctionaris Fotonica	10416
IT Mediaproductie	10740
Vormgever leefomgeving	70002
Mediatechnologie	74006
Mediamanagement	74007
Mediavormgever	74504
Vormgever/medewerker ruimtelijke presentatie en communicatie	75501
Vormgever/medewerker ruimtelijke presentatie en communicatie	75502
Mediavormgever	90400
Mediavormgever (Animatie/audiovisuele vormgeving 02FW)	90401
Mediavormgever (Art & Design Savantis)	90402
Mediavormgever (Grafische vormgeving Savantis)	90403
Mediavormgever (Interactieve vormgeving Savantis)	90404
Mediavormgever (Animatie/audiovisuele vormgeving GOC)	90411
Mediavormgever (Art & Design GOC)	90412
Mediavormgever (Grafische vormgeving GOC)	90413
Mediavormgever (Interactieve vormgeving GOC)	90414
Mediavormgever (Animatie/audiovisuele vormgeving Kenniscentrum PMLF)	90421
Mediavormgever (Art & Design Kenniscentrum PMLF)	90422
Mediavormgever (Interactieve vormgeving Kenniscentrum PMLF)	90423
Mediavormgever (Grafische vormgeving KC PMLF)	90424
Mediamanagement	90600
Mediamanagement (Media intermediair)	90601
Mediamanagement (Mediacontent management)	90602
Mediamanagement (Mediaproductie management)	90603
Mediatechnologie	90610
Mediatechnologie (Crossmedia publishing)	90611
Mediatechnologie (Webmaster)	90612
Mediatechnologie (Workflow beheer)	90613
Mediatechnologie (Gamedeveloper)	90614
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Medewerker productpresentatie)	91530
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	91540
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Stand-, winkel- en decorvormgever)	91541
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Vormgever productpresentatie)	91542
Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie (Winkelpubliciteitvormgever)	91543
Game artist	93220
Vormgever leefomgeving	97260
Vormgever leefomgeving (Arrangeur/vormgever)	97261
Vormgever leefomgeving (Ondernemer bloemist)	97262
Natuur en vormgeving (Vakbekwaam medewerker natuur en vormgeving)	97480
Natuur en vormgeving (Specialist natuur en vormgeving)	97490

Bijlage 3. Kunstenaarsberoepen

Beeldende beroepen

<i>ISCO-code</i>	<i>Beroep</i>
2651	Beeldend kunstenaars

Ontwerpde beroepen

<i>ISCO-code</i>	<i>Beroep</i>
2160	Architecten, planologen, landmeetkundigen en ontwerpers
2161	Architecten van gebouwen
2162	Landschapsarchitecten
2163	Product- en kledingontwerpers
2166	Grafisch ontwerpers en multimedia-ontwerpers

Uitvoerende beroepen

<i>ISCO-code</i>	<i>Beroep</i>
2652	Musici, zangers en componisten
2653	Dansers en choreografen
2654	Regisseurs en producenten voor film en theater e.d.
2655	Acteurs

Schrijvers, vertalers en overige kunstenaarsberoepen

<i>ISCO-code</i>	<i>Beroep</i>
2641	Auteurs e.d.
2659	Scheppende en uitvoerende kunstenaars, niet elders geassocieerd
2650	Scheppende en uitvoerende kunstenaars

Bijlage 4. Overige creatieve beroepen

Skill level 4

<i>ISCO-code</i>	<i>Beroep</i>
2164	Stedenbouwkundigen en verkeersplanologen
2354	Andere muzikleraren
2355	Andere kunstleraren
2431	Specialisten op het gebied van reclame en marketing
2621	Archivarissen en conservators
2622	Bibliothecarissen e.d.
2640	Auteurs, journalisten en taalkundigen
2642	Journalisten
2643	Vertalers, tolken en andere taalkundigen
2656	Omroepers voor radio, televisie en andere media
3430	Vakspecialisten op artistiek, cultureel en culinair gebied
3432	Interieurontwerpers en decorateurs
3433	Technici in galerieën, musea en bibliotheken
3434	Chef-koks
3435	Andere vakspecialisten op artistiek en cultureel gebied
3521	Radio- en televisietechnici en audiovisueel technici

Skill level 1, 2, 3

<i>ISCO-code</i>	<i>Beroep</i>
3431	Fotografen
4411	Bibliotheekmedewerkers
5241	Mannequins en modellen
7310	Ambachtslieden
7312	Vervaardigers en stemmers van muziekinstrumenten
7313	Juweliers en bewerkers van edele metalen
7314	Pottenbakkers e.d.
7315	Glasblazers, snijders, slijpers en polijsters
7316	Letterschilders, decoratieschilders, graveurs en etsers
7317	Ambachtslieden werkend met hout, vlechtwerk e.d.
7318	Ambachtslieden werkend met textiel, leder e.d.
7319	Ambachtslieden, niet elders geassocieerd
7522	Meubelmakers e.d.

Bijlage 4. Overige creatieve beroepen (slot)

7531	Kleermakers, bontwerkers en hoedenmakers
7532	Patroonmakers en snijders voor kleding e.d.
7549	Ambachtslieden, niet elders geclassificeerd

Bijlage 5. Kunstopleidingen (EBB)

<i>ISCED-code</i>	<i>Opleidingen</i>
146	Leraren- en docentenopleidingen voor beroepsonderwijs
210	Kunstonderwijs; algemeen
211	Beeldende kunst
212	Uitvoerende kunst
213	Audiovisuele techniek en mediaproductie
214	Vormgeving
215	Kunstnijverheid
542	Productie van textiel, kleding, schoeisel en lederwaren
581	Architectuur en stedenbouwkunde

Bijlage 6. Creatieve industrie SBI 2008

Kunsten en cultureel erfgoed

<i>SBI 2008 omschrijving</i>	<i>SBI 2008 code</i>
Reisinformatie- en reserveerbureaus	7990
Kunst	90000
Podiumkunst en -vermaak	90010
Beoefening van podiumkunst	90011
Producenten van podiumkunst	90012
Diensten voor uitvoerende kunst	9002
Scheppende kunst	9003
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	90041
Culturele uitleencentra en openbare archieven	91010
Openbare bibliotheken	91011
Kunstuitleencentra	91012
Openbare archieven	91019
Musea, kunstgalerieën en -expositieruimten	91020
Musea	91021
Kunstgalerieën en expositieruimten	91022
Monumentenzorg	9103
Fondsen (niet voor welzijnszorg)	94993
Vriendenkringen van cultuur	94994

Media en entertainment

<i>SBI 2008 omschrijving</i>	<i>SBI 2008 code</i>
Uitgeverijen	5800
Uitgeverijen van boeken, tijdschriften e.d.; databanken	5810
Uitgeverijen van boeken	5811
Uitgeverijen van kranten	5813
Uitgeverijen van tijdschriften	5814
Overige uitgeverijen, geen software	5819
Uitgeverijen van software	5820
Uitgeverijen van computergames	5821
Software-uitgeverijen, geen games	5829
Productie en distributie van films en televisieprogramma's; maken en uitgeven van geluidsopnamen	5900
Productie en distributie van films en televisieprogramma's	5910
Productie van films en televisieprogramma's	5911
Filmproductie, geen televisiefilms	59111
Productie van televisieprogramma's	59112
Facilitaire diensten voor film, tv	5912
Distributie films en tv-producties	5913
Bioscopen	5914
Maken en uitgeven geluidsopnamen	5920
Verzorgen en uitzenden van radio- en televisieprogramma's	6000
Radio-omroepen	6010

Bijlage 6. Creatieve industrie SBI 2008 (slot)

Televisieomroepen	6020
Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	6320
Pers- en nieuwsbureaus	6321
Overige informatievoorziening	6329
Fotografie	74201
Circus en variété	90013
Pret- en themaparken	93211
Kermisattracties	93212
Creatieve zakelijke dienstverlening	
<i>SBI 2008 omschrijving</i>	<i>SBI 2008 code</i>
Public relationsbureaus	7021
Architectenbureaus	7111
Reclamebureaus en handel in advertentieruimte	7310
Reclamebureaus	7311
Handel in advertentieruimte	7312
Industrieel design	7410
Organisatie van congressen, beurzen	8230
Creatieve detailhandel	
<i>SBI 2008 omschrijving</i>	<i>SBI 2008 code</i>
Winkels in muziekinstrumenten	47594
Boekenwinkels	4761
Winkels in lectuur en schrijfwaren	4762
Winkels in audio- en video-opnamen	4763
Winkels in schilderijen	47783
Winkels in antiek	47791
Kennisintensieve diensten	
<i>SBI 2008 omschrijving</i>	<i>SBI 2008 code</i>
Software-ontwikkeling	6201
Adviesbureaus op het gebied van IT	6202
Speur- en ontwikkelingswerk	72000
Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	72100
Biotechnologisch speur- en ontwikkelingswerk	72110
Biotechnologische landbouwresearch	72111
Medisch-biotechnologische research	72112
Overige biotechnologische research	72113
Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk (niet biotechnologisch)	72190
Landbouwresearch (geen biotech)	72191
Technische research	72192
Medische research (geen biotech)	72193
R&D natuurwetenschap, geen biotech	72199
Geesteswetenschappelijke research	7220
Overig	
<i>SBI 2008 omschrijving</i>	<i>SBI 2008 code</i>
Kledingindustrie (geen bontkleding)	141
Looierijen en lederwarenindustrie	151
Meubelindustrie	310
Munten- en sieradenindustrie	321
Speelgoedindustrie	324
Veilingen van roerende goederen	82992
Theaters, schouwburgen en evenementenhallen	90040
Evenementenhallen	90042
Overige recreatie	932

Bijlage 7. Creatieve industrie SBI 1993

Kunsten en cultureel erfgoed

<i>SBI 1993 omschrijving</i>	<i>SBI 1993 code</i>
Informatieverstreking op het gebied van toerisme en dienstverlening voor het personenvervoer n.e.g.	63303
Steunfondsen (geen steunfondsen op het gebied van welzijnzorg)	91333
Vriendenkringen op het gebied van cultuur, fanclubs en overige kunstbevordering	91334
Beoefening van kunst	92310
Beoefening van podiumkunst	92311
Producers van podiumkunst	92312
Beoefening van scheppende kunst	92313
Theaters e.d.; dienstverlening voor kunstbeoefening	92320
Theaters, schouwburgen en concertgebouwen	92321
Dienstverlening voor kunstbeoefening en organisatie van culturele evenementen	92323
Culturele uitleencentra en openbare archieven	92510
Openbare bibliotheken	92511
Kunstuitleencentra	92512
Overige culturele uitleencentra en openbare archieven	92513
Kunstgalerieën en -expositieruimten, musea en monumentenzorg	92520
Kunstgalerieën en -expositieruimten	92521
Musea	92522
Monumentenzorg	92523

Media en entertainment

<i>SBI 1993 omschrijving</i>	<i>SBI 1993 code</i>
Uitgeverijen	2210
Uitgeverijen van boeken e.d.	2211
Uitgeverijen van dagbladen	2212
Uitgeverijen van tijdschriften	2213
Uitgeverijen van geluidsopnamen	2214
Overige uitgeverijen	2215
Overige zakelijke dienstverlening n.e.g.	74876
Fotografie	74811
Activiteiten op het gebied van film en video	9210
Productie van (video)films	9211
Productie van (video)films (geen televisiefilms)	92111
Ondersteunende activiteiten voor de productie van (video)films	92112
Distributie van (video)films	9212
Vertoning van films	9213
Radio en televisie	92200
Omroeporganisaties	92201
Productie van radio- en televisieprogramma's	92202
Ondersteunende activiteiten voor radio en televisie	92203
Overig amusement n.e.g.	92343
Kermisattracties en recreatiecentra	92330
Kermisattracties	92331
Recreatiecentra	92332
Pers- en nieuwsbureaus; journalisten	9240

Creatieve zakelijke dienstverlening

<i>SBI 1993 omschrijving</i>	<i>SBI 1993 code</i>
Public relationsbureaus	74142
Architecten- en technische ontwerp- en adviesbureaus voor burgerlijke en utiliteitsbouw	74201
Reclamebureaus e.d.	74400
Reclame-, reclameontwerp- en -adviesbureaus	74401
Overige reclamediensten	74402
Organiseren van beurzen, tentoonstellingen, braderieën e.d.	74872
Interieur-, modeontwerpers e.d.	74875

Creatieve detailhandel

<i>SBI 1993 omschrijving</i>	<i>SBI 1993 code</i>
Winkels in geluidsdragers	52453
Winkels in muziekinstrumenten	52457
Winkels in boeken, tijdschriften en kranten	52471
Winkels in kantoor- en schoolbenodigdheden	52472
Winkels in schilderijen, lijsten, prenten, kunstvoorwerpen en religieuze artikelen	52484
Winkels in antiek	52501

Bijlage 7. Creatieve industrie SBI 1993 (slot)

Kennisintensieve diensten

<i>SBI 1993 omschrijving</i>	<i>SBI 1993 code</i>
Hardware consultancy	7210
Ontwikkelen, produceren en uitgeven van software; software consultancy	7220
Ontwikkelen, produceren en uitgeven van standaard software	7221
Ontwikkelen en produceren van maatwerk software; software consultancy	7222
Speur- en ontwikkelingswerk	73000
Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	73100
Speur- en ontwikkelingswerk op het gebied van landbouw en visserij	73101
Technisch speur- en ontwikkelingswerk	73102
Medisch en farmacologisch speur- en ontwikkelingswerk	73103
Overig natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	73104
Maatschappij- en geesteswetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	7320

Overig

<i>SBI 1993 omschrijving</i>	<i>SBI 1993 code</i>
Vervaardiging van leer en lederwaren (geen kleding)	19
Vervaardiging van kleding van leer	181
Vervaardiging van kleding en -toebehoren (geen kleding van leer)	182
Vervaardiging van meubels	361
Vervaardiging van imitatiesieraden	3661
Vervaardiging van sieraden e.d. (geen imitatie)	3620
Slaan van munten	3621
Vervaardiging van sieraden e.d. (geen imitatiesieraden)	3622
Vervaardiging van spellen en speelgoed	3650
Veilingen van huisraad, kunst, antiek, machines e.d. roerende goederen	74874
Evenementenhallen	92322
Jachthavens	92644
Recreatie n.e.g.	92724

Literatuur

Braams, N., *Onderzoeksrapportage Creatieve Industrie* (CBS, Den Haag/Heerlen 2011).

Centraal Bureau voor de Statistiek. *Tabellenset Monitor kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen* (CBS, Den Haag/Heerlen, december 2014).

Coenen, J., T. Huijgen, C. Meng en G. Ramaekers, *Kwaliteit van gediplomeerde schoolverlaters van creatieve MBO-opleidingen* (ROA, Maastricht 2010).

Dijkgraaf R., *Onderscheiden, verbinden, vernieuwen. De toekomst van het kunstonderwijs. Advies van de commissie-Dijkgraaf voor een sectorplan kunstonderwijs* (Den Haag 2010).

Europese Commissie, *Groenboek Ontsluiten van het potentieel van culturele en creatieve industrieën* (Brussel 2010).

Jenje-Heijdel, W. en Ter Haar, D., *Kunstenaars in Nederland* (CBS, Den Haag/Heerlen 2007)

Rutten, P., Koops, O. en Roso, M., *Creatieve industrie in de SBI 2008 bedrijfsindeling*, (TNO, Delft 2010).

Schreven, L. en Rijk, A. de, *Kunstenaars in breder perspectief* (CBS, Den Haag/Heerlen 2011).

Throsby D, *The economics of cultural policy* (Cambridge/New York etc.: Cambridge University Press 2010).

Vereniging Hogescholen, *Feiten en cijfers. Studentaantallen in het hoger onderwijs 2013* (Den Haag, 2014).

Vries, M. de, en G. Ramaekers, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstonderwijs. Kunsten-monitor 2002* (ROA, Maastricht 2004).

Begrippen

Allochtoon

Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. In dit onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen niet-westerse en westerse allochtonen:

- niet-westerse allochtonen: het land van herkomst is Turkije of een land in Afrika, Azië (met uitzondering van Indonesië en Japan) of Latijns-Amerika;
- westerse allochtonen: het land van herkomst is gelegen in Europa (met uitzondering van Nederland en Turkije), Noord-Amerika, Indonesië, Japan en Oceanië.

Arbeidsduur

De arbeidsduur is bepaald op basis van het aantal betaalde werkuren. De arbeidsduur is onderverdeeld in de volgende klassen: 0-19 uur, 20-34 uur en 35 uur of meer.

Autochtoon

Persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren.

Beroep

Voor alle personen werkzaam (1 uur of meer) wordt het beroep getypeerd op basis van de internationale beroepenclassificatie (ISCO) 2008. Hierin wordt niet alleen het type beroep vastgesteld, maar ook het bijbehorende vaardigheidsniveau. Dit vaardigheidsniveau geeft aan hoeveel kennis en kunde er nodig is voor een goede uitoefening van het betreffende beroep. Vaardigheidsniveau 1 wordt gebruikt voor de meest elementaire beroepen, terwijl vaardigheidsniveau 4 staat voor complexere beroepen.

Beroepsbevolking

Volgens de nationale definitie vallen alle personen (15 tot en met 64 jaar) die ten minste 12 uur per week werkzaam zijn, die daartoe bereid, beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk te vinden van ten minste 12 uur per week, horen tot de beroepsbevolking. Volgens de internationale definitie behoren alle personen van 15 tot en met 64 jaar die ten minste 1 uur per week werkzaam zijn tot de beroepsbevolking.

COROP

Een indeling van Nederland in 40 gebieden waardoor een regionaal niveau tussen gemeenten en provincies ontstaat. De COROP-indeling is in 1970 ontworpen door de Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoeksprogramma. In de tabellen is het COROP-gebied van de woongemeente van de personen gebruikt.

Eerste werkring

De eerste werkring is de werkring waarin de persoon het grootste aantal uren werkzaam is.

Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van het huishouden

Het bruto huishouden inkomen verminderd met inkomensoverdrachten, inkomensverzekeringen, ziektekostenverzekeringen, en belastingen op inkomen en vermogen. De standaardisatie houdt rekening met de het aantal personen en hun leeftijden binnen het huishouden.

Herkomstgroepering

Voor de indeling van personen naar etnische achtergrond is de CBS-indeling naar herkomstgroepering gebruikt. De herkomstgroepering van een persoon wordt vastgesteld aan de hand van diens geboorteland en dat van zijn ouders. In dit onderzoek wordt een onderscheid gemaakt tussen autochtonen, niet-westerse allochtonen en westerse allochtonen.

Hoger vaardigheidsniveau

Zie beroep.

Kunstenaar

Een persoon werkzaam als kunstenaar. Dit is bepaald aan de hand van het beroep van de eerste werkring van de persoon volgens de beroepenindeling van de Internationale Beroepenclassificatie.

Kunstenaarsberoep

De kunstenaarsberoepen zijn gebaseerd op de Internationale Beroepenclassificatie. In overleg met de klankbordgroep is bepaald welke beroepen wel en niet tot de kunstenaarsberoepen horen. Een overzicht van de kunstenaarsberoepen wordt gegeven in bijlage 3.

Kunstopleiding

De kunstopleidingen zijn gebaseerd op de ISCED. Welke opleidingen wel en niet tot de kunstopleidingen horen is bepaald in overleg met de klankbordgroep. Een overzicht van de kunstopleidingen wordt gegeven in bijlage 5.

Opleiding

Opleiding geeft weer welke opleiding(en) een persoon gevolgd heeft. Deze is gebaseerd op de International Standard Classification of Education (ISCED). Dit is een internationale classificatie voor opleidingsrichtingen.

Persoonlijk bruto inkomen

Het persoonlijk primair inkomen, plus uitkeringen inkomensverzekeringen (WW, ZW, WAO, pensioen), uitkeringen sociale voorziening (Bijstand, IOAW, Wajong), en overige.

Positie in de werkring

De positie in de werkring geeft aan of een persoon werkzaam is als werknemer of als zelfstandige.

Standaard Bedrijfsindeling 1993 (SBI)

De Standaard Bedrijfsindeling 1993 (SBI93) is een Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die vanaf 1993 door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden te rubriceren naar hun hoofdactiviteit. Een bedrijfstak betreft het 2-digit-niveau van de SBI en een bedrijfsklasse betreft het 4-digit of 5-digit niveau van de SBI.

Standaard Bedrijfsindeling 2008 (SBI)

De Standaard Bedrijfsindeling 2008 (SBI2008) is een Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die vanaf 2008 door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden te rubriceren naar hun hoofdactiviteit. Een bedrijfstak betreft

het 2-digit-niveau van de SBI en een bedrijfsklasse betreft het 4-digit of 5-digit niveau van de SBI.

Tweede werkring

De werkring waarin persoon het meeste aantal uren werkzaam is ná de eerste werkring.

Uitkeringspositie

In dit onderzoek worden vier typen uitkeringen onderscheiden: bijstandsuitkeringen, WIK/WWIK-uitkeringen, werkloosheidsuitkeringen en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

Werknemers

Werknemers zijn mensen die arbeid verrichten op basis van loon of salaris.

Werkzame personen

Personen die betaald werk hebben voor ten minste 1 uur per week. In dit onderzoek is de populatie werkzame personen afgebakend tot de personen van 15 tot en met 64 jaar, woonachtig in Nederland. De gehanteerde definitie komt overeen met de internationale definitie van de werkzame beroepsbevolking zie *Beroepsbevolking*.

Zelfstandigen

Personen die werkzaam zijn in eigen bedrijf of praktijk of in het bedrijf of de praktijk van hun partner of ouders.

Afkortingen

AO	Arbeidsongeschiktheid
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
COROP	Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoekprogramma
CREBO	Centraal Register Beroepsopleidingen
CRIHO	Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
CvB	Centrum voor Beleidsstatistiek
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
EBB	Enquête beroepsbevolking
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
hbo	Hoger beroepsonderwijs
ho	Hoger onderwijs
IB-Groep	Informatie Beheer Groep
IIB	Integraal Inkomensbestand
ILO	International Labour Organisation
ISCED	International Standard Classification of Education
ISCO	International Standard Classification of Occupations
IVA	Instituut voor Arbeidsvraagstukken (tegenwoordig bekend onder IVA beleidsonderzoek en advies)
IVB	Integraal Vermogensbestand
KiN'07	Kunstenaars in Nederland 2007
KUO	Kunstonderwijs aan het hoger beroepsonderwijs
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ROA	Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
SBC	Standaard Beroepenclassificatie
SBI	Standaard Bedrijfsindeling
SEO	Stichting Economisch Onderzoek (tegenwoordig bekend onder SEO Economisch Onderzoek)
SOI	Standaard Onderwijsindeling
SSB	Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
UWV	Uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WIK	Wet inkomensvoorziening kunstenaars
WW	Werkloosheidswet
WWIK	Wet werk en inkomen kunstenaars

Medewerkers

Martine de Mooij

Karlijn Bakker

Ilona Bouhuijs

Vinodh Lalta

Lotte Oostrom

Jeroen van den Tillaart

Centrum voor Beleidsstatistiek

Het CBS verzamelt gegevens bij personen, bedrijven en instellingen om deze daarna te verwerken tot statistische informatie over groepen mensen, bedrijven en hun omgeving. De resultaten stelt het CBS voor iedereen beschikbaar. Voor sommige vragen is deze informatie, die beschikbaar wordt gesteld via de CBS-website www.cbs.nl, echter niet toereikend. In dat geval kunnen externe partijen zich wenden tot het Centrum voor Beleidsstatistiek (CBS-CvB).

Het CBS-CvB bepaalt in nauw overleg met de klant welke informatie in welke vorm beschikbaar en nuttig is voor het beantwoorden van de vraag. Daarna voert het CBS-CvB het onderzoek uit en beschrijft de resultaten in een rapport of maatwerkpublicatie. Alle uitkomsten en publicaties worden openbaar gemaakt en zijn te vinden op de website van het CBS-CvB (www.cbs.nl/cvb).

Vragen over deze publicatie kunnen gestuurd worden aan CBS-CvB onder vermelding van het referentienummer 13054. Ons e-mailadres is cvb@cbs.nl.

